

FÖLDGÖMB

MBI MAGYAR
BRANDS
6x | 18 | 19 | 20 | 21 | 22 | 23

A MEGISMERÉS KALANDJA

WWW.AFOLDGOMB.HU

ALAPÍTVÁ: 1929

9 771215 869003 24003

1750 FT | 5 € | 25 LEJ

2024. MÁJUS–JÚNIUS

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BOSTON—NEW YORK—MIAMI

AMERIKA, UTCASZINTEN

DZSUNGEL- ÉS HAJÓNAPLÓ

AMAZÓNIA

EPHESZOSZ, TEREPFUTTÁBAN

TÖRÖKORSZÁG

PORTÁLOK TÜKRÉBEN

KASSA

UTAZÓ MAGVAK

ZÖLDTETŐ, -FAL, -EMBER

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ÁRULKODÓ UTCAKÉP

▷ DR. NAGY BALÁZS, FŐSZERKESZTŐ

Nyitott szemmel járva már utcanézetben is mélyen beleláthatunk egy helyszín sajátosságaiba, és ha a kérdésekre is választ találunk, a működés jellegzetességeit is megértjük. A látványélmény és az utcai találkozás lehet letaglózó, mert szervkereskedőnek is nézhetnek (amazóniai dzsungel- és hajónapló), de tér- és időbeli élményt is adhat, hiszen az utcakép hordozza a regionális eltérések kontrasztos jegyeit (Boston, New York, Miami), valamint a társadalmi és gazdasági változások hosszú idősíki lenyomatait is (kassai portálok). Egy utazás során az utcai körbepillantás adja az első kulturális benyomásokat (Cholnoky útja Sanghaj felé, Delhi-sikátor), az avatott szem pedig gyorsan felfedezi a városi lét átalakulásának jegyeit (zöldtetők és -falak). Már ha kellőképpen forgatjuk a fejünket, a lábunk elé nézésből feltekintünk, és utcai jelenlétünk túlmutat az átlagos járókelői figyelmen. E szemlélődésre, de oknyomozásra is kiváló utcanézetből bő anyag jutott e számunkba. Meglepő és magyarázatra szoruló utcaképekben szinte bárhol lehet részünk, ehhez azonban nem árt a maximumra tární látóterünket és befogadóképességünket, mert a szemmagasság fölötti látvány is rejtelmes lehet. Ottawában például a belvárosban járva a parlament közelében látszólag tájidegen totemoszlopba ütközhetünk. De lehet, hogy a bevásárlóközpontokra, a piacokra, meg a turistabuszokra koncentrálvá észre sem vesszük az eklektikus mintázatú cédrusoszlopot. Pedig ha felfelé nézünk, a tetején, az egyik főhelyen a magyar címert látjuk, és közben vakarhatjuk a fejünket, hogy ez meg mi? „Kanada Totemoszlopa” az Ottawa School of Art köztéri szobraként már több mint 30 éve hordozza az országban jelenlévő legfontosabb népcsoportok szimbólumait – az őslakosoktól a magyarokon és a libanoniakon keresztül a japánokig.

FÖLDGÖMB
Fesztivál

2024. NOVEMBER 23. – MILLENÁRIS, D-CSARNOK
KETTŐ AZ EGYBEN: FELFEDEZŐK NAPJA ÉS ZÖLDGÖMB FESZTIVÁL

fesztival.afoldgomb.hu

FOTÓ: NAGY BALÁZS

FÖLDGÖMB

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XLII. ÉVFOLYAM, 370. LAPSZÁM
2024. MÁJUS–JÚNIUS

FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS
SZERKESZTŐ-MUNKATÁRSÁK:
BARABÁS AMBRUS, HEILING ZSOLT
HONLAP, KÖZÖSSÉGI MÉDIA:
HEILING ZSOLT, TÓTH FRANCISKA
RÁDIÓS SZERKESZTŐ-MŰSORVEZETŐ:
ÉRCZFALVI ANDRÁS
ÁLLANDÓ SZERZŐK:

DR. BOTTLIK ZSOLT, DR. FRANCICS LÁSZLÓ,
DR. JAKAB GUSZTÁV, DR. KARÁCSONYI DÁVID,
KEREKES ISTVÁN, LADÁNYI TAMÁS, LEVICZKI ANITA,
SARUSI ISTVÁN, SZIRMAI GÁBOR,
DR. TAMÁSKA MÁTÉ, DR. TELBISZ TAMÁS

TERVEZŐ ÉS KÉPSZERKESZTŐ: HEILING ZSOLT
OLVASÓSZERKESZTŐ: SEBESTYÉN ZSUZSANNA

NYOMÁS: KESKENY ÉS TÁRSAI 2001 KFT.

KIADÓ: HEILING MÉDIA KIADÓ KFT.
1142 BUDAPEST, ERZSEBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
E-MAIL: SZERKESZTOSEG@AFOLDGOMB.HU
A KIADÁSÉRT FELEL: HEILING ZSOLT

MEGJELENIK KÉTHAVONTA, MINDEN PÁROS HÓNAP ELEJÉN,
ÉVENTE 6 ALKALOMMAL.
TERJESZTI A LAPKER ZRT. ÉS ALTERNATÍV TERJESZTŐK
ELŐFIZETHETŐ:

E-MAIL: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU
VAGY WEBÁRUHÁZUNKBAN: EBOLT.AFOLDGOMB.HU
RÉGEBBI LAPSZÁMAINK MEGVÁSÁROLHATÓK
AZ EBOLT.AFOLDGOMB.HU WEBÁRUHÁZBAN.

A KIADÓBAN NINC SZEMLÉYES ÜGYFÉLFOGADÁS!
ELŐFIZETŐI ÜGYFÉLSZOLGÁLAT: KRIZSÁN SAROLTA
E-MAILEN: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU
TELEFONON: HÉTFŐN ÉS SZERDÁN:
10–12 ÓRAIG, TEL.: (06-30) 904-5876

MINDEN JOG FENNTARTVA! A MAGAZINBAN MEGJELENT KÉPEKET, ÁBRÁKAT ÉS SZÖVEGEKET A KIADÓ ENGEDÉLYE NÉLKÜL TILOS KÖZZETENNI, REPRODUKÁLNI, SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZERBEN TÁROLNI ÉS TÖVÁBBADNI. MEG NEM RENDELTE FÉNYKÉPEKET ÉS KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA. A LAPBAN MEGJELENT HÍRDETESEK TARTALMAÉRT A KIADÓ

NEM VÁLLAL FELELŐSÉGET!
HU ISSN 1215-8690

SERVER

PULITZER-EMLEKDJ (2008)

GÁRDI BALÁZS SZERZŐNK LAPUNKBAN
MEGJELENT ANYAGAI ELISMERÉSEKÉNT

SZOCIOGRÁFIA-KÜLÖNDJ (2012)

TÁRSADALMI TÉMÁJÚ RIPIORTJAINK,
KÉPSOROZATAINK ELISMERÉSEKÉNT

MAGELLÁN-SZOROS-DÍJ (2020)

A FÖLDGÖMB ALAPÍTVÁNY CHILEI
KLIMAKUTATÁSI PROGRAMJÁÉRT

MBI MAGYAR
BRANDS

KIVÁLÓ FOGYASZTÓI
MÁRKA ('18, '19, '20, '21, '22, '23)

36

BOSTON, NEW YORK, MIAMI

54

AMAZÓNIA – DZSUNGEL- ÉS HAJÓNAPLÓ

70

KASSA – EGY VÁROS A PORTÁLOK TÜKRÉBEN

80

ZÖLDHOMLOKZATOK, ZÖLDTETŐK, ZÖLDÁLLAMPOLGÁROK

PILLANTÁS AZ ÉGRE

FRANCICS LÁSZLÓ: **A BAILY-FÉLE GYÖNGYFÜZÉR – ÁTMENET
A FÉNY ÉS A SÖTÉTSÉG KÖZÖTT** ▶

4

FLÓRA ÉS FAUNA

JAKAB GUSZTÁV: **AZ ÉV VADVIRÁGA 2024: A FEHÉR TÜNDÉRRÓZSA** ▶

6

FÖLD ÉS ÉG

LADÁNYI TAMÁS: **UTAZÁS A HOLD DÉLI PÓLUSA FELÉ** ▶

8

MESTEREMBER

SARUSI ISTVÁN: **VISELETVARÁZSLÓ SZÖVŐ** ▶

10

FÖLDRAJZ

LEVICZKI ANITA: **„CSAK JUSSAK KI EGYSZER SANG-HAIBA”
– CHOLNOKY JENŐ KÍNAI ÚTJA** ▶

12

FLÓRA ÉS FAUNA

SONKOLY JUDIT–BAJOMI BÁLINT: **POTYAUTASOK A KERTÉSZETEKBE** ▶

16

VAN KÉPÜNK!

KOCSÁNY KORNÉL: **EGY FORGALMAS SIKÁTOR DELHI MUSZLIM NEGYEDÉBEN** ▶

22

SZÁM-TÉR-KÉP

BOTTLIK ZSOLT: **MOLDOVA** ▶

24

ÚTI TIPP

K. TENGERI DALMA: **EPHESZOSZ – TEREPFUTTÁBAN** ▶

27

ÚTI TIPP

HEILING ZSOLT: **NEMCSAK MILLIOMOSOK JÁTSZÓTERE: DUBAJ** ▶

34

FOTÓ: VASVÁRI TAMÁS

VASVÁRI TAMÁS: **BOSTON, NEW YORK, MIAMI – AMERIKAI KONTRASZT** ▶ 36

A szálloda előtt meglepő sötétség fogad, még csak dereng a hajnal. A város is alszik még, szinte alig találkozom valakivel. A kikötő felé veszem az irányt, és az épületek közül kilépve a szürkületet azonnal felváltja a verőfényes reggeli napsütés. A magas irodaházakat a hátam mögött tudva Boston most már inkább hasonlít egy csendes, európai kisvárosra, mint egy amerikai metropoliszra

HEISZIG BENEDEK: **AMAZÓNIA – DZSUNGEL- ÉS HAJÓNAPLÓ ... KÉTKERÉKEN ÉS VÍZEN** ▶ 54

Félálomban forgolódom a matracon, a levegő nehéz, a vihar előtti fülledtségben csak néhány légy próbál szabadulni tompultan az egészségház falán pislogó villanykörte bűvköréből. Hirtelen zajt hallok, két motor áll meg közvetlenül a sátraink mellett. Mire kikászálódok alsónadrágban, már vagy 30 ember veszi körbe a táborhelyünket, fejlámpákkal és telefonokkal világítva, néhányan machetével felfegyverkezve

TAMÁSKA MÁTÉ: **KASSA – EGY VÁROS A PORTÁLOK TÜKRÉBEN** ▶ 70

Kassán általában élesek a fények. A Hernád völgyén át bezúduló kárpáti szelek nem tűrik a szálló port. Így aztán most meglepve a korai havazástól, szinte egy új, homályosan titokzatos várost látok magam előtt. Hiányoznak a távlatok, a főutcát lezáró dombok, az egymásba kapaszkodó házak messze nyúló sora. De ki is táruul egyszerre minden. Eltűntek az utcai székek, behúzódtak a lármás fogyasztók

SZIGETI FERENC: **ZÖLD HOMLOKZATOK, ZÖLDTETŐK, ZÖLDÁLLAMPOLGÁROK** ▶ 80

Bázelben, a világ „zöldtető-fővárosában” már 30 éve is komoly összeggel támogatta az önkormányzat a lakosság zöldtető-építését. Hollandiában a zöldítés jegyében nemzeti mozgalom indult pár éve a magánkertek burkolatainak felbontása érdekében. A pesti belvárosban pedig a Városliget területéhez mérhető nagyságú zöldfelületet lehetne kialakítani a tűzfalakon. Miért nincs, illetve hogyan lehetne jóval több, biológiailag is sokszínű zöldfelület sűrűn beépített (bel)városainkban?

A BAILY-FÉLE GYÖNGYFÜZÉR ÁTMENET A FÉNY ÉS A SÖTÉTSÉG KÖZÖTT

▷ SZÖVEG: FRANCICS LÁSZLÓ | FÉNYKÉP: TÓTH GERGELY

A teljes napfogyatkozás az egyik legnagyobb élmény, amit az ember átélhet. Nemcsak csillagászati és természeti, hanem a mindennapi élet menetében is maradandó emléket hagyó, társadalmi élmény

Napfogyatkozáskor a Hold a Nap és a Föld közé kerül, és ez utóbbira apró, valamivel nagyobb, mint 100 km átmérőjű, éjszakai sötétségű teljes árnyékkorong vetül. Az árnyékkorong legalább 1770 km-es óránkénti sebességgel végighalad

a Föld felszínén egy keskeny sávban, és a szerencésékek, illetve a szemfüles utazók kellő időben jó helyen, a fogyatkozási sávban a teljes napfogyatkozás tanúi lehetnek.

A teljes napfogyatkozásnak három fázisa figyelhető meg, melynek négy kontaktusa van. Az 1. kontaktus során a holdkorong érinti a napkorongot, és megkezdődik a részleges fogyatkozás. Körülbelül 1 óra 15 perccel később a 2. kontaktus következik, amikor a holdperem a Nap másik oldalát is eléri, és beköszönt a várva várt

totalitás, amikor nem éri napfény a megfigyelőt. Feltűnik a sokkal halványabb, ám az éjszakai sötétségű égen igen impozáns látványt nyújtó napkorona, a fényesebb csillagok és jellemzően a belső bolygók, a Merkúr és a Vénusz. Néhány perc elteltével pedig visszatérünk a részleges szakaszba, és szimmetrikusan lejátszódik az egész folyamat visszafelé a Nap ellenkező oldalán.

Sok száz éven át a totalitás néhány percéért lelkesedett a világ, s a látványos fotográfiaik is ebben a fázisban készültek. Aztán jött még

valami. Bár Baily-ről nevezték el, de már jóval korábban, Edmund Halley vette észre, hogy „körülbelül két perccel a teljes elmerülés előtt a Nap fennmaradó része egy nagyon vékony sarlóvá változott, amelynek szélső részei elveszíteni látszottak élességüket, és kerekké váltak, mint a csillagok ... amely megjelenés nem származhatott más okból, mint a Hold felszínének egyenlőtleniségeiből, (...) amelyek közbeékelődésével a rendkívül vékony fényszál egy része megszakadt.”

A felismerés lényege, hogy az első és utolsó kontaktussal ellentétben a 2. és a 3. kevésbé feszes látványvilágú. A Hold domborzatának mélyedéseiben, a kráterhegyek közötti völgyekben még átsüthet a Nap. Az átszűrődő, de különálló fényugarak csillogó gyöngysorra emlékeztető fényfüzért alkotnak, a Baily-féle gyöngyfüzért. Ez az át-

meneti jelenség szűken vett értelemben nagyságrendileg fél percig, a szigorúbbak szerint csak 20 másodpercig tart, utána (vagy előtte) a fénylés összeolvad egyetlen világító felületté, amely az addigi látványt teljesen elfedi.

A fotósok azonnal meglátták ebben az új kihívást: megörökíteni az átmenetet a világosság vége és a teljes sötétség között. Ha van a fotográfia számára pillanat, amit nehéz lencsevégre kapni, az ez: a Baily-féle füzér 20 másodperce a totalitás előtt és után.

Ahogy egy ilyen fotósorozat készül, jól érzékelhető a feladat nehézsége. Itt nem a távcső, a felszerelés összetettsége a kérdés, hanem a fotós gyakorlott keze. Márpedig igen nehéz gyakorolni egy olyan ritka eseményen, mint egy teljes napfogyatkozás. Szóval van 20 másodperc, melynek az elején le kell venni a napszűrőt a fényképezőgép objektívjéről, manuálisan, extrém fényviszonyok között be kell állítani az új, helyes expozíciót, és helyesen exponált sorozatot kell készíteni. Ez az, ami nem sikerül csak úgy „magától”.

Egyáltalán, mikor kezdődik a 20 másodperc? Az időpont minden földrajzi helyen más és más. Ha túl korán veszi le a szűrőt, akkor kárt tehet a fényképezőgépben, esetleg a szemében, ha túl későn, akkor lekészte a jelenséget. Természetesen, mint mindenre, erre is van mobiltelefonos applikáció. Az eszköz GPS-koordináta alapján beméri a pontos pozíciókat, kiszámolja a kívánt időpontokat, és a fotós zsebében hangosan vissza-

számol. Hogy a fotósoknak ne kelljen bíbelődni a beállításokkal, már jóval az esemény előtt napfogyatkozás-szimulátor program segítségével kiszámolta a helyes expozíciós időket, melyet előre beprogramozott a fényképezőgépbe. Persze, ettől még az izgalomban fel lehet lökni a fotóállványt, meg lehet nyomni rossz gombot. De erre is van megoldás. A napfogyatkozás-szimulátor megengedni, hogy „szárazon”, jóval a fogyatkozás előtt el lehet játszani az eseménysorozatot, akár egy zárt szobában, nyugodt körülmények között. Tóth Gergely remek magyar asztrofotós is így járt el, otthon tucatszor próbálta el, és így tanulta be bombabiztosra a mozdulatsort, amit a kritikus 20 másodpercben el kellett játszania. Magyarországról először neki sikerült mindkét átmenetet megörökítenie a napsütés vége és a teljes sötétség között.

Így készült felvétel egy olyan jelenségről, melyet a szemünkkel szinte sohasem láthatunk. Más kérdés, hogy a fotós mit él át az életre szóló eseményből ilyen fokú koncentráció közepette...

FRANCICS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZMÉRNÖK, FOTÓGRÁFUS,
EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI
ASZTROFOTÓS-MOZGALOM
EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

[HTTP://WWW.MAGYARASZTROFOTOSOK.HU](http://www.magyarasztrofotosok.hu)

TÓTH GERGELY
LOGISZTIKAI SPECIALISTA,
AZ ASZTROFOTÓZÁSNAK ÉL,
A VILÁG IZGALMAS PONTJAIN
KÉSZÍT FELVÉTELEKET

◀ **2024. április 8-án Észak-Amerikában Mexikót, az USA-t és Kanadát átszelő teljes napfogyatkozás volt megfigyelhető. Tóth Gergely asztrofotós Mexikóból örökölte meg nem mindennapi módon a totalitást és az azt megelőző, illetve követő 20 másodpercet**

AZ ÉV VADVIRÁGA 2024 A FEHÉR TÜNDÉRRÓZSA

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

Az Év Vadvirága kezdeményezés célja a hazánkban előforduló ritka vagy veszélyeztetett növényfajok megismertetése, védelme, ill. az általuk felvetett kihívások feltárása és bemutatása. Az országos mozgalom indulása óta számos hazai védett vagy védendő növényfajjal foglalkozott. A cím birtokosát közönség-szavazással választják ki a szakmai bizottság által jelölt három növényfaj közül

2024-ben a következő három fajra lehetett szavazni: a fehér tündérróza (*Nymphaea alba*), a vízi rucaöröm (*Salvinia natans*) vagy a mocsári aggófű (*Senecio paludosus*). Mindhárom növény a vizes élőhelyekhez kötődik, jelezve ezzel a szervezők szándékát: felhívni a figyelmet a vizes élőhelyek védelmének fontosságára. Az internetes szavazás alapján 2024-ben a szavazatok 47%-át a fehér tündérróza kapta, utcahosszal megelőzve a rucaörömöt (33%) és

a mocsári aggófűvet (20%). A fehér tündérróza komoly előnnyel indult a versenyben. A legnagyobb virágú hazai növény és közismert faj, mivel számos színes virágú rokonát ültetik dísztavakba.

A tündérróza hazánkban elterjedt növény, különösen gyakori a nagy alföldi folyók ártereiében, illetve az azokhoz csatlakozó csatornáknál és víztározókban, de jelentős területekről szorult vissza a lecsapolások és a vizek szennyezése miatt. A vízi sporttal járó bolygatás is károsítja az állományait. Sokfelé ültetik fehér, vörös, kék és sárga virágú egzotikus rokonait, amelyek akár ki is szoríthatják természetes élőhelyéről. Különösen szép mezőket láthatunk belőle a Tisza-tavon, ahol más nagy termetű hínárfajokkal alkot látványos állományokat.

Álló- és lassan folyó vizekben él, legfeljebb 3 méter vízmélységig. A víz felszínén úszó levelei 15-25 cm szélesek, kerekded-hosszúikásak, mélyen bevágott vállúak. Vastag gyöktörzsei mélyen az iszapban gyökereznek. Virágai látványosak, a virágkocsányok az iszapban rögzülő tövéről erednek, és a víz felszíne felé emelik a virágot. Virágai 10-15 cm szélesek, bennük nagyszámú fehér szirmlevél helyezkedik el. A szirmok spirálisan állnak, és befelé fokozatosan mennek át a porzókba. Júniustól szeptemberig virágzik.

A dekoratív virágú vízinövény a költők képzeletét is megragadta, gyakran írták azt, hogy a tündérróza virága éjjel a holdfénynél olyan, mintha egy tündér lebegne a vízen. Innen a növény hivatalos magyar neve. A klasszikus versekben kevésbé járatos falusi emberek változatos neveken illették: vízivadtök, vízikorsó, kupánvirág, lilimrózsa, bubolyka, huppolyag, lapinta, vízirózsza, vízililiom vagy vízitök. Habár ez utóbbi nevet jelenleg egy másik nagyhínár birtokolja hivatalosan: a sárga vízitök (*Nuphar lutea*).

A növény tudományos nevét „már az ókori görögök is” használták. Theophrasztosz és Dioszkuridész nymphaea-nak nevezte a tündérrózsát. A középkorban úgy tartották, hogy a virágát csak óvatosan szabad leszakítani, mert azt a vízi tündérek és sellők féltékenyen őrzik. Az északi népek hiedelmei szerint egyenesen a vízbe fulladást kockáztatjuk, mert az óvatlan virágszedőt a sellők a víz alatt fogva tartják.

A fehér tündérrózsza Magyarországon védett növény, hogy ne csak a sellők és tündérek tartsanak vissza bennünket a gyűjtéstől...

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, AZ ELTE
KÖRNYEZET-
ÉS TÁJFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK ADJUNKTUSA

[G. \[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/DRGUSZTAVJAKABNATUREPHOTOGRAPHY/\]\(https://www.facebook.com/drgusztavjakabnaturephotography/\)](https://www.facebook.com/drgusztavjakabnaturephotography/)

MB | MAGYAR
BRANDS
2023

A MAGYAR MÁRKA ÉRTÉK

Tycho-kráter

Clavius-kráter

Déli pólus

Hédervári-kráter

UTAZÁS A HOLD DÉLI PÓLUSA FELÉ

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LADÁNYI TAMÁS

2024. február 23-án magyar idő szerint 0 óra 23 perckor az IM-1 Odysseus Lander leszállóegysége sikeresen landolt égi kísérőnk déli pólusának közelében. Az Egyesült Államokban több mint fél évszázadot vártak az újabb Hold-misszióra, amelyet ez alkalommal egy magánvállalat, az Intuitive Machines valósított meg. A küldetés hivatalosan egy hónap múlva ért véget, miután műszaki nehézségek miatt nem tudták többé felvenni a kapcsolatot a szondával.

Kisvártatva a Hold mintha maga is meg akarta volna mutatni a leszállás környezetét: librációs, azaz ingaszerű mozgásának köszönhetően déli pólusával felénk fordult, a maximális szélességi érték közelében. Ez a gyakorlatban annyit jelentett, hogy az amúgy láthatatlan vidékre jó rálátásom volt a kép készítésének időpontjában, március 19-e éjszakáján.

A fotózásra a Castor Csillagvizsgáló örökbecsű Zeiss refraktorát választottam. Az 1200 mm fókusz-távolságú távcső látómezőjében az égtest kráterekkel sűrűn tarkított területén számos, többek között magyar vonatkozású érdekesség mutatkozott.

A déli pólustól kissé keletebbre sötét, nyílhegyszerű kontrasztként jelent meg a nagyon ritkán megfigyelhető Hédervári-kráter, amelyet Hédervári Péter (1931–1984) geofizikus, író és amatőr csillagász tiszteletére neveztek el.

A máskor elliptikusabb alakzatokra ez alkalommal magasabb perspektívából lehetett látni, amelyek közül különösen feltűnő volt a Hold legnagyobb krátereinek egyike, a 231 km átmérőjű Calvius, belül a védjegyének számító félköríves láncolattal. Északabbra haladva feltűnő jelenség volt a viszonylag fiatal Tycho-kráter, amelyből 1500 km hosszan indulnak ki látványos sugársávok.

LADÁNYI TAMÁS
ASZTROFOTÓS, TANÁR,
A CSILLAGÁSZAT ÉS A
FÖLDRAJZ KAPCSOLATA
JELENIK MEG MUNKÁIBAN

[HTTP://WWW.ASTROPHOTO.HU](http://www.astrophoto.hu)

VISELETVARÁZSLÓ SZÖVŐ

► SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SARUSI ISTVÁN

Kevés állandó tényező marad olyan tartós életünkben, mint a textilek iránti igényünk. Komplex feladat eleink tudását átvezetni a mába, és az elkövetkezendő generációk számára is vonzóvá tenni. Éppen ezért utazom Csorvásra, ahol Hudák Józsefné szövő, a Népi Iparművész cím birtokosa vezet be szakmájának rejtelseibe

Egykor sok parasztasszony képes volt zsáknak, gatyának, kombinénak való anyagot szőni. „Persze megváltás volt a kenderruhák után a len alkalmazása, mert az nem dörzsölte ki viselőjének bőrét, mivel puhább jellegéből adódóan vékonyabbra sodorhatták a belőle készült fonalat az asszonyok” – meséli a szakember.

„A szövés megtanulása egyáltalán nem ördögtől való. Hihetetlen, milyen kimagaslóan szőnek például az autisták – olyan precízek! Nekik szőnyegszövést, esetenként pamutszövést tanítottam.” Ő maga sokat fektetett a szövészek vásárlásába, a csödbe ment Tótkomlói Házipari Szövetkezet végóráiban például 17 darab szövészekkel és nagy mintagyűjteménnyel lett gazdagabb – ráadásul gyermekei is beszálltak a családi vállalkozásba. Lánya már tudatosan ebbe az irányba ment: ruhaszerkesztést és divattervezést tanult. „Ennek a sorrendnek a gya-

korlatban óriási jelentősége van, mert ritka az a tervező, aki tud szerkeszteni és varrni” – mutat rá Julika.

Életük következő lépcsőfoka a gépesítés lett – közben pedig folyamatosan gyűjtötték a tótkomlói motívumokat, de vendéglátóm kétszáznál is több saját tervezésű mintáját értékelte már zsűri. A legjobban a csíkritmusokat szereti. Számára ez a gazdálkodói kultúrához, a személyes gyökereihez való visszanyúlást jelenti. Mint ahogyan a jellegzetesen tótos kék szín megjelenítése is. „Persze hogy az orosházi díszítésben ismert piros is látható munkáimon, hisz’ anyai őseim onnan származnak” – árulja el a csorvási szövő. Kedves számára az ország teljes mintakincse, tervezésnél ebben is sajátos módszert követ: „Fejből jönnek a motívumok. Sem én, sem a lányom nem kedveli az előre legyártott sablonokat.” Eközben érdekes nevű motívumokat említ. Például a Katarozit. Ezt a rozmaringos

◀ Hudákné Julika a szőttés-múzeumban kiállított díjnyertes szőttesei mellett:

a képen fehér kenderfüggöny látható zöld csíkritmussal díszítve – a csabai szlovák kultúra házába tervezték ezt a mintát

dísz az ő elgondolása alapján egy Kata nevű asszony szőtte először, mikor már akkorára duzzadt a vállalkozás, hogy alkalmazottakat vettek fel. Mindmáig Szabó Marika piros csíkritmusával szőtt textilek ékesítik az akasztói halászcárdát – a csárdásné nyomán. „De volt Juliska-minta is – folytatja. – Aki megszőtte, arról neveztük el az adott mintázatot. Ebben a helyzetben ne lett volna versengés a munkavállalók között?!”

Hudák Józsefné – a lenalapanyagot túl – kedveli az „alföldi emberhez való” (nehezen alakítható) kendert is. Mindkét anyagnak és a pamutnak is közös ismertetőjegye, hogy annál tisztábbak, puhábbak, minél többet mossák őket. Nagyanyáink idejében ezt még vízzel oldották meg: sarkainál karóra erősítették a lepedőt, fehérítendő anyagot, és addig öntözték, amíg a földszínű nyersanyag teljesen kivilágosodott. „Ma már a bolti textíliákon az F betű mögé írt szám jelzi a fehérség fokát – minél nagyobb az érték, annál fehérebb az anyag” – mutat rá Julika.

A vásárlói igény mindig változik, ehhez alkalmazkodni kell. Most a vékony szálból készített termékeknek van trendje. Különösen népszerűek az ilyen ingek: magasabb árukat remek izzadtságelnyelő képességükkel hálálják meg. Ráadásul az értékes szőtt termékekbe fektetés is megjelent, de ajándékként is egyre terjed. „Mindig pártoltam, ha egy fiatalasszony stafíringot kapott. Örömteli, hogy újfent szokássá válik ez a hajdanán bevett gyakorlat. Hál’ isten, a rokonok jó előre összeírják, mi kell a házasulandónak” – csengenek Hudák Józsefné szavai.

Tótkomlói gránátalmás szőttés hagyományos színállásban

Kék csíkritmus rozmaringos díszítéssel

Gyémánt sávolszövet rozmaringos csíkritmussal

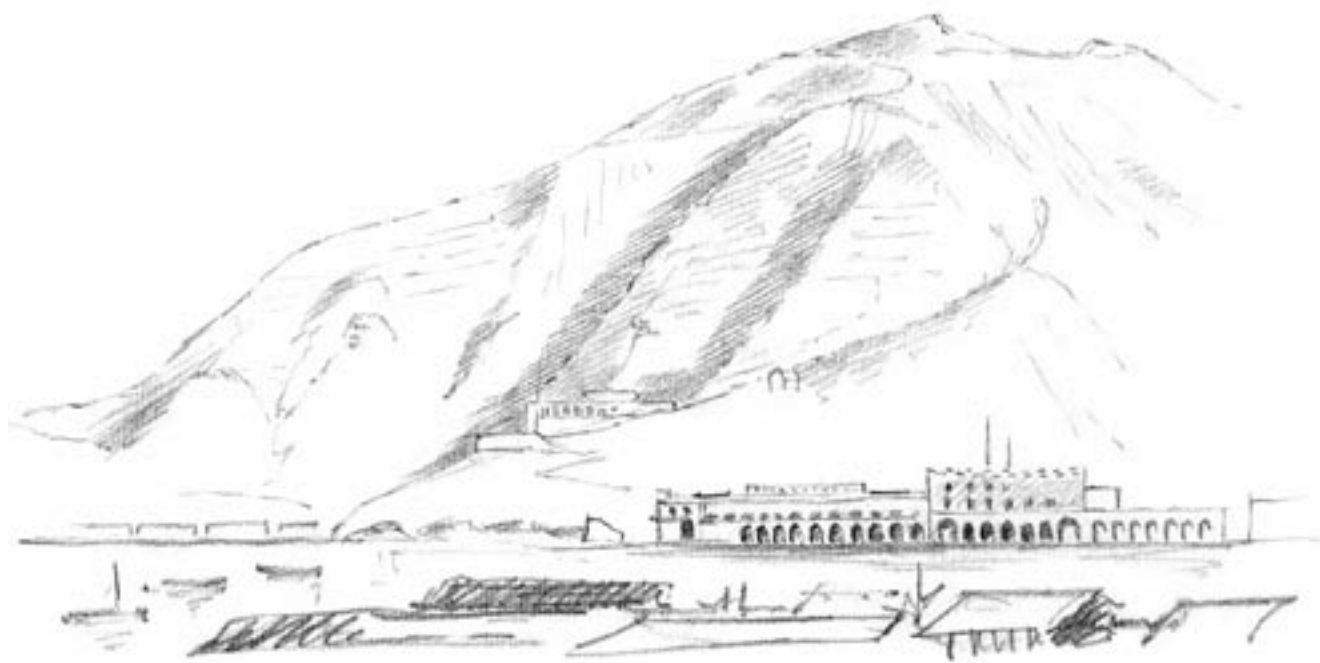

Fehér len és kék pamut váltott mintás csíkritmus

SARUSI ISTVÁN
TUDOMÁNYOS ÉS
KULTURÁLIS TÉMÁKAT
FELDOLGOZÓ, SZABADÚSZÓ
FOTÓS, ÚJSÁGÍRÓ

„CSAK JUSSAK KI EGYSZER SANG-HAIBA”

CHOLNOKY JENŐ KÍNAI ÚTJA

▷ SZÖVEG: LEVICZKI ANITA | FÉNYKÉP: MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUM, CHOLNOKY-HAGYATÉK

Cholnokyt mestere, Lóczy Lajos lelkesítette fel, hogy példáját követve ő is menjen Kelet-Ázsiába tanulmányútra. Feladatát is meghatározta: tegyen kirándulásokat Sanghaj környékén, és tanulmányozza a Jangce és a Sárga-folyó mederváltozásait. Cholnoky kalandvágyó lelkében „azonban sokkal nagyobb tervek kalimpáltak: ...csak jussak ki egyszer Sang-haiba – írja Életem, utazásaim, kalandjaim című visszaemlékezésében –, majd kitalálok valamit, hogy sokkal nagyobb utakat tehessek meg.”

Cholnoky útjának legelső, Budapesttől Sanghajig tartó szakasza közel két hónapba telt. A Magyar Földrajzi Múzeumban őrzött kéziratban 34 oldalra terjednek meg a kiutazás eseményei, megfigyelései, ugyanakkor levelezése is bőséges forrást kínál: például a menyasszonyához ezen időszakban írt levelei közül négy levél és három levelezőlap is bekerült a múzeum gyűjteményébe. A bőséges élményanyagból néhány olyat emeltünk ki, ami a nagyközönségnek szánt írásaiból kimaradt, vagy azokat naplójában, leveleiben személyesebb hangon kommentálta.

A 26 éves Cholnoky 1896. november 21-én utazott el Budapestről Veszprémbe, hogy a nagy út előtt még néhány napot családjával töltsön, majd Apátiba ment, hogy menyasszonyától, Barrois Petronellától (Nellitől) is búcsút vegyen. Innen november 29-én indult tovább Zágrábba, majd másnap Fiumébe. December 2-án kora reggel ült vonatra Trieszt felé. Érkezését követően délután ügyeket intézett: kiváltotta a leveleit és a csomagját, amit még Budapesten adott fel; orvosságokat vásárolt, valamint 500 szivart; pénzt váltott, és megvette a hajójegyt. Másnap,

◀ Aden [Áden], 1896. december 13.

„A kikötő város egyetlen sorban, karéj alakúlag elhelyezett, rendesen emeletes házai mosolygón festenek. A vázlatkönyvem 1. lapján jól lehet látni egy ilyen palotát (Hotel Universal), amelynek portalóján fekete kávét ittunk.”
A rajz „a Hotel Europa terraszáról van véve este 6 órakor”

december 3-án, 1 órakor futott ki vele a 4000 tonnás, hárombócos Imperator, hogy elvigye Bombayig. „A tenger, mint írsomról láthatod, nagyon nyugtalan – írja Nellinek a Földközi-tenger közepéről –, tegnap este gyönyörű zivatar vonult el fejünk felett, a hullámok keresztül jártak a hajón, mindenki tengeri beteg volt a II. osztályon, csak egy angol pap és én álltunk kiinn a fedélzeten, gyönyörködve a remek zivatarban s a hullámok járásában... Most mindig ezzel az angol pappal vagyok, sokat tanulok tőle, igen szíves ember és valósággal tanít angolul. Igen lekötelez velem, mert hozzá szokik a fülem ahhoz a

gyalázatos kiejtéshez, amivel egy ilyen töről metszett angol ejti kétségbe a jóízűsüket.”

December 7-én napnyugtára értek Port Szaídba. „Kinn a paron azonnal csatlakoztam Bucher úrhoz, akinek ajánló levele volt a német konzulhoz és így kapott egy scherriffet vezetőnek – írja naplójában. – Ez a scherriff egy fél arab, fél núbiai alak volt, tengerzöld ruhában, csúnya arccal, de igen jól beszélt németül, angolul, francziául sőt még néhány szót magyarul is, miután volt Magyarországon. Először is egy czukrászdába mentünk, ott Whisky-t ittunk, azután egy II. rendű kávéházba echt [valódi] arab kávéra,

mely igazán jó volt, azután sörházba, melynek tulajdonosa egy berlini német, itt levelező lapokat írtam.” A Nellinek küldött lapon így vall az eseményekről: „Jelenleg egy becsületes berlini német sörházában ülünk, muszáj sört innom diplomatiából.” A jó kávé és a sör ellenére maga a város nem nyugtázta le: „Az egész Port-Said olyan benyomást kelt, mint valami Ős-Budavára a milleniumi kiállításán – folytatja naplóbejegyzését –, minden az idegen látogatókra van alapítva, semmi sem látszik solidnak [megbízhatónak].”

December 8-án késő este értek Szuezt. 13-án elhagyták a Vörös-tengert, és 11 órakor horgonyt

▼ Bombay [Mumbai], 1896. december 20.

„Délelőtt megnéztük a Viktoria kert, remek növényzetével. Kis vázlatot is csináltam egy pálma kedvéért egy kis czukrászda féle aijtájából, ahol Ginger-ale-t ittunk, ami nem más, mint egy megborsozott krakedli [habzó limonádé], egy darab jéggel”

▲
Colombo, 1896. december 26.

„Este 5-6 óra tájban értünk Colomboba s megkezdtük a 4 napi vesztegzárt [mivel a pestises Bombayból érkeztek Srí Lanka szigetére]. [Másnap] lerajzoltam a vörös lámpás világító tornyot a hullámgát végén. Este a repülő foszforeszkáló bogarakban gyönyörködtünk”

vetettek Áden kikötőjében. Másnap kora hajnalban indultak tovább Bombay felé, amit 19-én értek el. A városban épp pestis tombolt: „Az újságok szerint 70-80 ember hal meg naponként, de mint idevalóktól tudom, a valóságos halálozás sokkal nagyobb”, erre utalt „a szokatlanul sok máglya” is. Mivel az Imperator csak Bombayig ment, itt át kellett költöznie a jóval kisebb és rozogább Medusára, ami 21-én indult Sanghajba.

Srí Lankát „az elmúlt évvel” hagyták maguk mögött, Szinga-

púrt 1897. január 9-én érték el. „Azonnal bementünk a városba, még pedig a jinriksa strike [riksa sztrájk] miatt gyalog, roppant melegben. Beültünk az Adelphi

Bombayben épp pestis tombolt: „Az újságok szerint 70-80 ember hal meg naponként, de mint idevalóktól tudom, a valóságos halálozás sokkal nagyobb...”

hotelbe csapról mért jó sört inni” – jegyzi fel naplójába. A sör elenére ez a város is csalódás volt számára: „Singaporeból tegnap

reggel indultunk el s végre a hátunk mögött van – írja Nellinek. – Semmi nézni való sincs rajta, unalmas, roppant meleg és nedves város. ...igazán kínlódás volt a kabinban aludni millió szűnyog, óriási hőség és gőzölgő nedvesség között.”

A meleg mellett azonban más is gyötörte: „...talán most jobban is elővett a honvágy mint máskor – panaszkolja. – Az utazás már

nem igen nyújt újat, alig várom, hogy a szárazon legyek, mert ám-bár a szárazon való utazás több nélkülözéssel jár, mint ez a hajón

▲
Pulo Brasse [Pulau Breueh] északról, 1897. januarius 5.

„Délben a Sumatra éjszaki csúcsánál levő szigetek mellé értünk. Pulo Brassától kissé messze mentünk, de jól ki lehetett venni formáit s ezért nem állhattam meg, hogy egy kis skicczet ne készítek róla”

▲
Singapore [Szingapúr], 1897. januarius 11.

„Délután kimentem a város keleti végére s ott egy malayi falu részletet lepingáltam. Ezután keményen elkezdett esni, először egy kovácshoz menekültem, azután egy lengyel zsidó kocsmájába, ahol ginger-beer mellett vártam az eső végét, de hiába s végre jinriksával a hajóra jöttem éppen dinnerre [vacsorára], alaposan kifáradva és átázva”

való; de nekem legnagyobb szenvedés az, ha valamit unok s különösen most nem szeretem, ha ez a tisztelt »unalom« uraság tiszteletét teszi nálam, mert olyankor sok keserű gondolat támad az ember fejében, pedig nekem nem szabad elkedvetlenedni... Nem szabad ám nagyon arra gondolnom, hogy már 1½ hónapja nem tudom, mi történt otthon...”

Hongkongot január 18-án érték el: „...most délben vetettünk horgonyt Hong-Kong kikötőjében s ám-bár nem hullámszik a víz, mégis infámis [gyalázatos] az írásom, mert a kezem

megdermedt, képzeled! a hidegtől – folytatja Nellinek írt levelét. – Itt a forró égöv alatt olyan kutya hideg van (reggel csak +6° Celsius volt) s ammellett testünk is elkényesedett a sok melegtől, denique [szóval] a kezem meg van dermedve.” Egyik útitársával, a Japánba tartó Kemény Andor báróval felmentek a hongkongi hegytetőre „a siklóval” (Peak Tram). „Fenn a tetőn először az árbócz felé mentünk, ahonnan a hajókat jelzik a városnak, mindig az illető hajó nemzeti zászlóját felvonva – írja naplójában. – Nem mertük nagyon megköze-

líteni, mert tegnap mondták, hogy néhány hajótisztet elfogtak spionképen [kémkedésért], mert ott találták, ahol nem szabad járni, de az meg nincs kiírva, hogy meddig szabad... haza jövet, konyakot ittunk, levélpapírt stb. vásároltunk s visszatértünk a hajóra. Du. 4 órakor szedtük fel a horgonyt, a hajó csakhamar elhagyva a kikötőt, bekanyarodott a sziget keleti oldalán lefutó szűk csatornába s nemsokára kinn tánczolt a nyílt tenger magas hullámain.”

Január 24-én reggel érkeztek meg Sanghajba.

„Leírni toll képtelen”, hogy mennyire hálásak vagyunk két felnőtt segítők, Siposné Szigethy Anna és Rizmayer Katalin áldozatos munkájáért. Nekik köszönhetően Cholnoky kínai naplójának már több mint fele átgépelve is olvasható. Jenő és Petronella kínai levelezése pedig – hála Katalinnak – most már teljes terjedelmében rendelkezésre áll digitális formában is

LEVICZKI ANITA
GEOGRÁFUS, MUZEOLÓGUS
A MAGYAR FÖLDRAJZI
MÚZEUMBAN
WWW.FOLDRAJZIMUZEUM.HU

POTYAUTASOK A KERTÉSZETEKBE

▷ SZÖVEG: SONKOLY JUDIT–BAJOMI BÁLINT | FÉNYKÉP: SONKOLY JUDIT

Az emberiségnek nagyon régóta fontos szerepe van az élőlények terjesztésében, az utóbbi évtizedekben azonban a fajok egyik legjelentősebb és leghatékonyabb szállítójává léptünk elő. Rengeteg állat- és növényfajt szándékosan szaporítunk és terjesztünk, emellett azonban nem szándékosan számtalan magot, petét, lárvát vagy akár kifejlett állatot és növényt is magunkkal hordozhatunk

A magvak véletlen terjesztése történhet a szállított áruk, például gabona közé keveredve, a ruházatunkba vagy háziállataink szőrébe akadva, de sárral a járműveinkre és lábbelinkre tapadva is. Mivel a növényi magvak természetes körülmények között általában nagyon kis távolságokat tesznek meg, jellemzően maximum néhány méterre terjednek az anyanövénytől. Így az, hogy az ember nagy távolságokra is terjesztheti, hatalmas evolúciós és ökológiai jelentőségű. Ennek során például egyes állat- és növényfajok új földrajzi területekre kerülve agresszíven terjednek és nagy területeket hódítanak meg. Ezek az ún. idegenhonos özőnfajok, vagy más néven inváziós fajok képesek kiszorítani az őshonos fajokat és élőlény-közösségeket – komoly természetvédelmi és gazdasági problémát is okozva.

Mivel a növényi magvak természetes körülmények között általában nagyon kis távolságokat tesznek meg, jellemzően maximum néhány méterre terjednek az anyanövénytől. Így az, hogy az ember nagy távolságokra is terjesztheti, hatalmas evolúciós és ökológiai jelentőségű.

Dísznövények „hátán”

Az idegenhonos növényfajok igen nagy része a dísznövények közül kerül ki, melyek közül sok képes tartósan megtelepedni és önfenntartó állományokat létrehozni új hazájukban, egy részük pedig kontrollálhatatlan terjedésbe kezd, és invázióssá válik.

Mezőgazdasági és kertészeti célból rengeteg növényfajt szándékosan szaporítunk és szállítunk szerte a világon. Az idegenhonos növényfajok igen nagy része a dísznövények közül kerül ki, melyek közül sok képes tartósan megtelepedni és önfenntartó állományokat létrehozni új hazájukban, egy részük pedig kontrollálhatatlan terjedésbe kezd, és invázióssá válik. Ilyenek például a hazánkban is természetvédelmi problémát okozó kanadai és magas aranyvessző (*Solidago canadensis* és *S. gigantea*), melyek még védett területeken is elszaporodhatnak, kiszorítva sok őshonos fajt.

◀ Dísznövények „extra ajándékkal” eladók

A hamis szászorszép (*Eclipta prostrata*) tömegesen csírázott kertészetekből származó mintákban – a faj első hazai előfordulásait kertészetekben találták meg a közelmúltban

A dísznövény-iparág azonban járulékos élőlények, úgymond potyautasok akaratlan terjesztésével is együtt jár. A virágföldek emberi kórokozó mikroorganizmusokat, pl. a légiosis betegségért felelős *Legionella* baktériumot és több olyan *Mycobacterium* fajt is terjeszthetnek, amelyek betegségeket okozhatnak. A növényi kártevők és kórokozók behurcolásának és terjesztésének egyik legfontosabb módját szintén a virágföldek és cserepes dísznövények kereskedelme jelenti. Növényi kórokozó mikroorganizmusok és fonálférgék, kártevő ízeltlábúak és más gerinctelenek is nagy számban képesek így terjedni. Gyakran előfordul virágföldekben például egy kókuszdió- és olajpálma-ültetvényeket károsító orrszarvúbogár-faj (*Oryctes rhinoceros*), amely nagy valószínűséggel így jutott el a világ számos pontjára.

Vásároljunk megfontoltan!

Egyes kertészetekben igen nagy tömegben találkozhatunk az idegenhonos gyomfajokkal

Két szlovákiai kertészetben a Földközi-tenger vidékén elterjedt *Massyalea vermiculata* szárazföldi csigafajt találtak, tavaly pedig két szárazföldi laposféregfajt (*Obama nungara* és *Diversibipalium multilineatum*) mutattak ki hazánkban, mindkettőt elsőként egy kertészet területén találták meg (eddig itthon egyetlen szárazföldi laposféregfaj sem volt ismert). Az obamaféreg azóta újabb helyeken, kertészeteken kívül is előkerült, lényegében bárhol felbukkanhat az országban!

Műanyag mennyország

Az agroszöveten felgyűlő talaj ideális élőhelyet biztosít a vándor veronika (*Veronica peregrina*) számára

Potyautasok tömege a cserépben

Egy faiskolába vagy kertészeti árudába betérve a dísznövények példányai mellett a cserepekben rengeteg egyéb növényfaj egyedeivel találkozhatunk. A jelenség jól ismert a kertészeti szakemberek körében, hiszen a „gyomok” elszaporodása komoly problémát jelent számukra.

Spanyolországban több esetben találtak az Ibériai-félszigetre vagy akár egész Európára nézve új növényfajokat kertészetekben, mint például az Amerika trópusi vidékein őshonos *Muntingia calabura* faj fiatal egyedeit, vagy a szintén trópusi eredetű *Ludwigia hyssopifolia* nevű tóalmafajt.

Belgiumban 120 idegenhonos növényfajt találtak külföldről importált dísznövények cserepében, ráadásul ezek közül 23 faj korábban nem volt ismert az országban. Alaszkában pedig egy vizsgálat során 54 növényfaj magjait mutatták ki a cserepekben, melyek között tíz inváziósként számoltartott növényfaj is volt. Hazánkban is ismert több olyan idegenhonos növényfaj, melyek első előfordulásait kertészetekben figyelték meg, és melyek – legalábbis egyelőre – szinte csak ott fordulnak elő: ilyen például a *Cardamine occulta* kakukktormafaj vagy a hamis százsorszép (*Eclipta prostrata*).

Jól megvilágítja az egzotikus növényfajok globális terjedésének hálózát, hogy bár az importált dísznövények nagyrészt Olaszországból és Spanyolországból származtak, az általuk más európai országokba behurcolt fajok harmada az exportáló két országban szintén nem őshonos.

Belgiumban 120 idegenhonos növényfajt találtak külföldről importált dísznövények cserepében, ráadásul ezek közül 23 faj korábban nem volt ismert az országban.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:

BAJOMI BÁLINT

TRENDFM
SAZDASÁGI FADÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

„Helyszínelők”

Mintavétel egy konténeres dísznövény termesztőközegéből

Hívatlan vendég

Egy kertészetből származó mintából két egyede csírázott az észak-amerikai eredetű *Symphyotrichum squamatum* őszirózsafajnak, mely eddig nem volt ismert hazánkban

A sikeres hódító

Az Afrikában és Ázsiában őshonos, de hazánk egyes részein már igen elterjedt aszályfű (*Eleusine indica*) csírázik egy kertészetből származó mintában

HAZAI SZÁMOK

A Debreceni Egyetem Ökológiai Tanszékén – a Növénytani Tanszékkel együttműködve – módszeres felméréseket végeztünk 12 kertészeti árudában és faiskolában Debrecenben és környékén – az eladásra szánt dísznövények kivételével. Minden idegenhonos növényfajt feljegyeztünk – az élőhelyükkel együtt. 67 idegenhonos növényfaj több mint 90 ezer példányát találtuk meg, melyek között több olyan is volt, amely hazánkban eddig nem vagy csak néhány helyen volt ismert. Elsőként leltünk rá például a *Fumaria capreolata* atlanti-mediterrán elterjedésű füstikefajra, mely Magyarországhoz legközelebb Horvátországban fordul elő, vagy a *Gnaphalium pensylvanicum* észak-amerikai eredetű gyopárfajra, amely ma már a világ számos részén erősen terjedőben van. A 67 fajból 54 fordult elő a dísznövények cserepeiben és dézsáiban, tehát ezek a fajok a kertészetekből könnyen képesek nagy távolságokra is eljutni azáltal, hogy a vásárlók a dísznövényekkel együtt elszállítják őket.

A csíráképes magtartalom meghatározására mintákat is vettünk – és rengeteg életképes magot találtunk. Nagy mennyiségben fordult elő például a hamis százsorszép (*Eclipta prostrata*), mely fajt Magyarországon a közelmúltban kertészetekben találták meg elsőként. Találtunk egy dél-amerikai eredetű őszirózsafajt is (*Symphyotrichum squamatum*), amely eddig egyáltalán nem volt ismert hazánkban.

A zsákos virágföldek csíráképes magtartalmát is megvizsgálva itt 66 növényfaj magjait találtuk meg, és megállapítottuk, hogy egyetlen liter virágföld átlagosan 6 növényfaj 13 darab életképes magját tartalmazza! Eközben pedig kiderült az is, hogy a magok nagy része a felhasznált trágyával kerül a virágföldekbe.

Nagy utazás

A természetben a nagy távolságú magterjedési események kiszámíthatatlanok, és általánosságban ritkán következnek be. A legtöbb faj esetében már a 100 métert meghaladó magterjesztés is ritka alkalom, így azok a különösen ritka esetek, amikor a magok több száz vagy akár ezer kilométert hidalnak át, számos evolúciós és ökológiai jelenségre hatással lehetnek. E terjedési események határoznak meg egyes nagy léptékű folyamatokat: ilyen például a genetikai sokféleség fenntartásához elengedhetetlen populációk közötti génáramlás, amely egyfajta „vérfrissítésként” csökkenti a beltenyésztés mértékét és növeli a populáció stabilitását. Ugyanakkor az idegenhonos problémákat okozó invazív fajok terjedése és a fajok elterjedési területének változó klímához és tájhasználathoz való igazodása is e kérdéskörbe tartozik.

A dísznövényekkel és virágföldekkel történő magterjedés hatékonyságát nagyban meghatározza, hogy mi lesz a magok végső sorsa: hol fognak végül kikötni, képesek lesznek-e ott kicsírázni és tartósan megtelepedni. Hiába tesznek meg ily módon nagy távolságokat a magok, a nagy részük olyan környezetben fogja végezni, ahol nem képes kicsírázni és hosszabb távon megélni, vagy még magszórás előtt kigyomlálják. A magok egy része azonban könnyedén a csírázáshoz ideális helyen köthet ki, például kertekben, komposzthalmokon, de akár közterületeken is.

Mulcs helyett...

Egy, a hazánkban a közelmúltban megjelent kakukktormafaj (*Cardamine occulta*) csíranövényeinek tömege egy eladásra kínált dísznövény cserepében

Mit hoz a jövő?

A kertészetekben előforduló változatos mesterséges élőhelyek egyértelműen ideális szaporodóhelyet jelentenek számos idegenhonos növénynek. Ha egy fajnak akár csak néhány magja vagy egyede bekerül egy kertészetbe, ott önfenntartó és akár gyorsan növekvő populációja is létrejöhet. Ezek pedig az erős magtermelés miatt könnyen biológiai inváziók kiindulópontjává válhatnak.

Az egyre melegedő klíma és a továbbra is terebélyesedő globális kereskedelem és emberi mobilitás miatt világszerte a behurcolt fajok számának gyorsuló növekedése várható. Ahogy az elmúlt években újonnan felfedezett növény- és állatfajok alapján is látszik, hazánkban különösen a mediterrán és szubtrópusi vidékeken őshonos fajok egyre sűrűbb megtelepedése várható. A külföldről érkező cserepes dísznövények és virágföldék révén azonban nemcsak új behurcolt fajok jelenhetnek meg az országban, hanem szerepük lehet a már jelenleg is inváziós idegenhonos fajok még szélesebb körű terjesztésében is.

SONKOLY JUDIT
BIOLÓGUS, A DEBRECENI
EGYETEM ÖKOLÓGIAI
TANSZÉKÉNEK TUDOMÁNYOS
MUNKATÁRSA

BAJOMI BÁLINT
BIOLÓGUS, MÉDIASZAKEMBER,
A DEBRECENI EGYETEM ÖKOLÓGIAI
TANSZÉKÉNEK TUDOMÁNYOS
SEGÉDMUNKATÁRSA

MAGYAR MÁRKÁK A KÖRNYEZET VÉDELMEÉRT

A vállalati fenntarthatóság ma már nemcsak egy trend, a fogyasztók által is mindinkább elvárt, hogy a vállalatok, a márkák kezeljék a működésük társadalmi és környezeti hatásait, és megelőzzék, sőt, megszüntessék azok kockázatait.

A **MB | MAGYAR BRANDS** kiváló márkák díjazás legutóbbi kiválasztási időszakának legnagyobb tanulsága az volt, hogy a kiválóság kritériumainak is „zöldülniük” kell, hiszen egyre fontosabbá válik, hogy a márkák milyen szinten tesznek az élhető jövőért, és hogyan képesek kommunikálni erről a fogyasztóik felé.

„Valamennyien érezzük, hogy egyre drámaibban hat az éghajlatváltozás a mindennapi életünkre, és mind erőteljesebben befolyásolja a vásárlási döntéseinket is. Jó látni, hogy a MagyarBrands díj elnyerésére sikerrel pályázók között egyre több az olyan márkák, amelyek termékpalalettájuk továbbfejlesztésével vagy fenntartható csomagolási és logisztikai megoldásokkal, akár a témát érintő felelős tájékoztatással komolyan reagál a klímaváltozás okozta veszélyekre. A vásárlónak, a fogyasztónak, az ügyfélnek ez egy igen lényeges információ. Sőt, folyamatosan nő azon cégek köre is, amelyek már fenntarthatósági referenst foglalkoztatnak.” – mondta Serényi János, a MagyarBrands Bizottság elnöke a legutóbbi márkakiválasztási időszak tapasztalatai kapcsán.

A MagyarBrands Programban az „Innovatív márkáknak” járó díjat csak olyan márkák vehetik át, amelyek nem csupán a fogyasztói igényeket szeretnék kielégíteni, hanem folyamatosan alkalmazkodnak a legaktuálisabb áramlatokhoz vagy már a létrejöttük célja is a legújabb technológiák meghonosítása. A 2023-as díjazottak közül a környezet védelme kapcsán több márkák is jeleskedik mindebben.

MIBIZottság INNOVATÍV MÁRKA

A **Bárczy** a folyadékiszennyezések megelőzésének és elhárításának specialistája több mint 30 éve. Saját szabadalmakkal is rendelkező mérnökcsoportja innovatív eljárásokkal és eszközökkel támogatja az iparban, a veszélyesáru-kezelés területén és a közlekedési-szállítási szektorban működő partnereiket.

Az **Oxyma** környezettudatos víz- és légtisztítással kapcsolatos megoldásokat valósít meg, és képvisel olyan nemzetközileg is elismert cégeket, amelyek elkötelezettjei az energiakímélő technikáknak és technológiáknak. Saját termékeket és rendszereket is fejleszt, amelyek az iparban és a mezőgazdaságban magas színvonalon biztosítanak optimalizált külső-, és belső klímát, úgy, hogy közben egy élhető jövőt alapoznak meg.

MIBIZottság INNOVATÍV MÁRKA

MIBIZottság INNOVATÍV MÁRKA

A **Telepszagtalanítás** márkák az állattartók, élelmiszeripari és szerves hulladékot feldolgozó telepek számára olyan környezetbarát szagtalanítási megoldásokat nyújt, amelyek nem csak elfedik, hanem meg is szüntetik a kellemetlen szagokat. A technológia lényege, hogy összegyűjti és blokkolja a rossz szagok molekuláit és tisztítja a levegőt. A folyamat teljesen környezet-, ember- és állatbarát, nem mellesleg hulladékmentes is.

EGY FORGALMAS SIKÁTOR DELHI MUSZLIM NEGYEDÉBEN

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: KOCSÁNY KORNÉL

Negyven percet vártam erre a jelenetre. Ritkán csinállok ilyet. Sok streetfotós van persze, akik a színpadot keresik meg először, és türelmesen bevárják hozzá a szereplőket – én inkább folyamatosan megyek. Szeretem, amikor útközben, a másodperc töredéke erejéig kínálja fel magát egy megismételhetetlen pillanat. Ebben az esetben azonban kivételt tettem. Miután megláttam a kép bal oldalán terpeszkedő férfit, felette a hasonló portréval, tudtam: most türelmesnek kell lennem!

Munkaidő vége volt, jöttek mentek az emberek, biztos voltam benne, hogy előbb-utóbb a kép jobb oldalára is kerülni fog valami érdekesség. Mivel ez Delhi muszlim negyede, ezért visszafogottabb ruhákat hordtak a járókelők, én azonban a zöld ellensúlyozásaképpen színkontrasztra vágytam.

KOCSÁNY KORNÉL
SZABADÚSZÓ FORDÍTÓ
ÉS FÉNYKÉPESZ. TÁVOLI
ORSZÁGOK KULTÚRAI
ÉS SZOKÁSAI ÉRDEKLIK

Bő fél óra után jött a megváltás: egy, a fején piros lavórt cipelő, gyönyörű, színpompás szariba öltözött lány közeledett. Elérkezett a pillanat. Megvártam, míg leválik a háttérben sétáló tömegről, és kattintottam. Több szempontból is szerencsém volt: a férfi a tekintetével pont a hölgyre irányítja a figyelmünket, aki viszont egyenesen a szemünkbe néz. A motor piros féklámpája pont akkor villant fel. És még a muszlim környékre oly jellemző burkás nő is feltűnik a háttérben. Egy fotós számára semmihez sem hasonlítható érzés, amikor a türelem ilyen rózsákat terem.

MOLDOVA

▷ SZÖVEG ÉS TÉRKÉP: BOTTLIK ZSOLT

A mai Moldovai Köztársaság a történeti Moldova keleti területén, a Dnyeszter, a Prut és az Al-Duna között fekszik. Az ország régóta része annak az átmeneti geopolitikai zónának, amely a jelenleg köztes-európainak hívott térség és az orosz hatalmi érdekek között húzódik. Itt a politikai csatározások mellett erőteljes volt a különböző nyelvek, felekezetek keveredése, amelyek komoly történeti, politikai színezetű társadalmi törésvonalakat is kijelöltek, amit a két utolsó népszámlálás etnikai adatai alapján készült térképünk is megjelenít

A régió az 5–13. század időszakában a lovasnomád törzsek területe volt, így szilárdnak mondható állami struktúra itt csak a középkor utolsó harmadában alakult ki. Az 1359-ben alapított Moldvai Fejedelemség keleti részére később a dinasztiaalapító Basarab nevéből képzett Besszarábia kifejezést is használták. 15. századi fénykorát követően a terület az ekkor a Balkán és a Krím irányába különösen dinamikus külpolitikát folytató Oszmán Birodalom vazallusa lett. A nyelvekkel és vallásokkal szemben alapvetően türelmes birodalom politikája miatt a perifériákon elég vegyes nyelvi és vallási képet mutatott a társadalom. Bár a lakosság nagy része a korabeli román nyelv egy dialektusát beszélte, a nyelvhatár nem volt éles, kelet felé fokozatosan növekedett a szláv nyelvűek száma és aránya.

18. századi, délnyugati terjeszkedése közben Oroszország

egyre élesebb konfliktusba került az Oszmán Birodalommal. A vazallusi státuszban létező Moldvai Fejedelemség több orosz–török összecsapás következtében ekkor vált katonai felvonulási területté. A lakosság jelentős része keleti újlatin nyelvet beszélt, de a térség délkeleti szegletében, a Krími Kánság felé az oszmánok számára korábban is stratégiaileg fontos hadiút mentén nyelvi és kulturálisan is nagyon vegyes volt a lakosság.

Az orosz fennhatóság aztán alapvetően meghatározta a mai Moldova történetét a modern nemzetté válás, nemzetépítés időszakában. Kezdetben a cári politika a bizonytalan helyzetben adókedvezményekkel és a had-

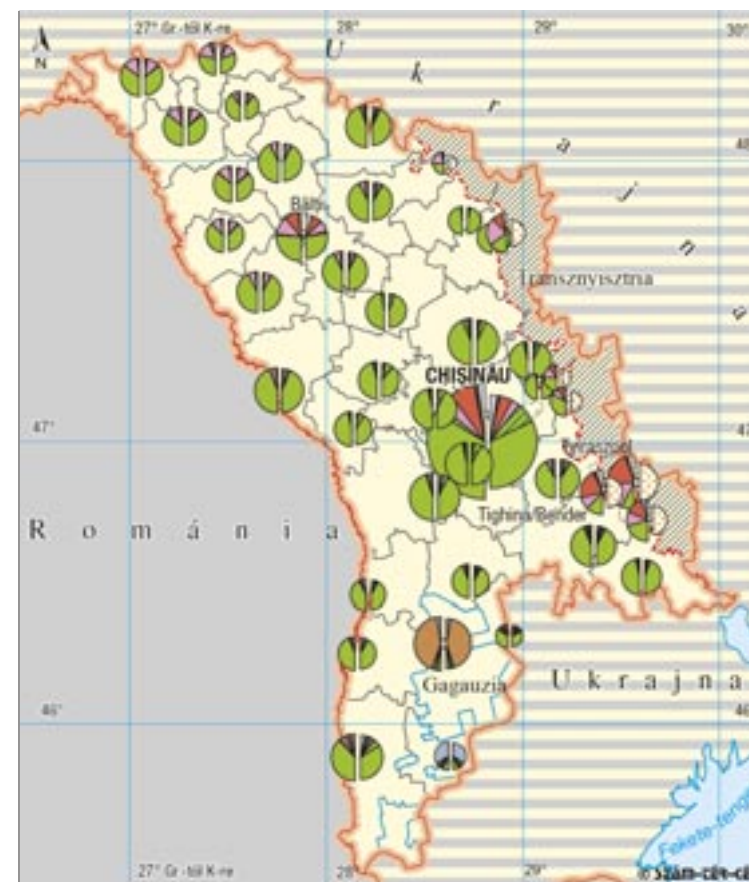
18. századi, délnyugati terjeszkedése közben Oroszország egyre élesebb konfliktusba került az Oszmán Birodalommal. A vazallusi státuszban létező Moldvai Fejedelemség több orosz–török összecsapás következtében ekkor vált katonai felvonulási területté.

seregbe történő sorozás itteni mellőzésével még kedvező helyzetet is ígért. Az 1820-as évek végétől azonban szűkebb lett a nyelvi és kulturális sokszínűséggel rendelkező helyi társadalom mozgásteret. A lakosság etnikai képe kezdett átformálódni: ez a román nyelvűek a Pruttól nyugatra fekvő Moldvai Fejedelemségbe történő fokozatos kivándorlását, míg a belső orosz térségekből az orosz nyelvűek érkezését jelentette. A mai ország északi részében kiszolgált ukrán kozákok, délen az Oszmán

Birodalomból menekülő bolgárok, ill. egy szervezett telepítés keretében német telepesek is otthonra letek. Az oroszosítás az egyházszerkezetet és az iskolahálózatot is elérte. Az 1870-es években az oktatásban és az egyházi liturgiában is korlátozták a román nyelvet, így az azt beszélők fokozatosan a vidéki térségekbe szorultak, míg a városokban – a zsidók mellett – a szláv nyelvűek kerültek többségbe.

A Kárpátok és a Prut között húzódó, továbbra is önálló Moldvai Fejedelemséggel történő nyelvi, kulturális egység megteremtése volt a cél. Ezzel lényegében a politikai pozícióját erősíteni kívánó románság nemzetté válása folyt, amely érdekes módon az erdélyi és bukovinai románokkal sokkal intenzívebb kulturális kapcsolatban állt. 1918-ban ez a terület is részét képezte az ekkor létrejövő Nagy-Romániának. A román nemzetpolitika számára ezután egyértelmű volt a nemzet származás-, ill. nyelv alapú definíciója, így magától értetődő volt, hogy a korábbi Besszarábia román nyelvű lakossága a román nemzet része. A korábbi évszázad folyamatai azonban erős lenyomatot hagytak a társadalmon, jóllehet a terület teljes népessége nem vált orosz nyelvűvé.

A Szovjetunió szétesésekor, az egykori szovjet tagköztársaság önállósá válásával több problémával kellett megbirkózni. Az ország a Dnyesztertől keletre fekvő, iparosodottabb, jelentős nem román nyelvű lakossággal rendelkező

területén kikiáltották a Dnyeszter Menti Moldáv Szovjet Szocialista Köztársaságot, ahol az első intézkedések egyike a román nyelv használatának hatályon kívül helyezése és a cirill ábécé megtartása volt. A konfliktus ezután kiélekedett, és egy több mint ezer halottat eredményező polgárháborúba torkollott. Az 1992. évi békekötés óta a terület de jure Moldova része, azonban a moldáv állam nem tud beszélni a terület életébe. Egyetlen ENSZ-tagország

sem ismeri el a szakadár köztársaságot, amelyet Oroszország stratégiai érdekeire hivatkozva támogat. Mint békefenntartó erő, ENSZ-felhatalmazás alapján állomásozik ott a 14. orosz hadsereg.

A szakadár transznisztriai helyzettel párhuzamosan délen a türk nyelvű, de ortodox vallású gagauzok is egyre hevesebben követelték az autonómiájukat. A nyelvüket ugyanis csak az 1950-es években modernizálták, és csak röviddel

a rendszerváltás előtt lett az oktatás nyelve. Az orosz leginkább körükben töltött be közvetítő nyelvi funkciót. Részükre – elfogadható kompromisszumként – autonómiát biztosítottak. A gagauzokhoz hasonló a lakosság csupán 2%-át kitevő bolgár nyelvűek helyzete is, bár az ő itteni, kompaktnak mondható településterületüket a Budzsák leválasztásával a határ kettévágta, és jelentős részük ebben az időben már az önálló Ukrajna lakója volt.

A rendszerváltáskor történt politikai változások keltette társadalmi feszültségek mellett a gazdasági átalakulásból, valamint az iparosodott Transznisztria elvesztéséből következően a társadalomra szakadt egzisztenciális gondok is egyre jelentősebbé váltak. A nemzeti önállóság vagy a Romániával történő egyesülés kérdése mellett egyre inkább a saját boldogulás foglalkoztatta a társadalmat. Ez az identitáskeresésben vagy annak megerősítésében is más utakat jelentett, mint amit a hivatalos politika sugallt – akár orosz, akár román részről. Ebben pedig nemcsak a történelmi tapasztalatok, tradíciók jelentek meg, hanem a közelmúlt szovjet nyelvpolitikája és a jelen politikai törésvonalai is.

BOTTLIK ZSOLT
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
DOCENSE. KUTATÁSI TERÜLETE
AZ ETNIKAI FÖLDRAJZ

AFOLDGOMB.HU/ELOFIZETES

A MEGISMERÉS KALANDJA

LEGYEN ÖN IS A FÖLDGÖMB ELŐFIZETŐJE!
EZZEL TÁMOGATJA ALAPÍTVÁNYUNK
ISMERETTERJESZTŐ MUNKÁJÁT
ÉS KLÍMAKUTATÁSI PROGRAMJÁT!

FOTÓ: K. TENGERI DALMA

EPHESZOSZ – TEREPFUTTÁBAN

▷ SZÖVEG: K TENGERI DALMA

Mindig lenyűgöznek az Anatólia-szerte heverő, több ezer éves faragott kőtömbök és épületmaradványok. Amikor hozzájuk érek, érezni vélem a múltat és az idő súlyát, amely egyenes úton vezet a jelenhez, és talán utat mutat a jövőbe is. Éppen ezért volt különleges az Epheszosz ókori romvárosánál megrendezett terepfutóverseny, amely rögtön két szenvedélyemet is ötvözte: régen letűnt korok romjai közelében futhattam 1500 társammal együtt

Már hetedik alkalommal szervezték meg az Ephesos Ultra Marathon rendezvénysorozatot a Törökország nyugati partvidékén fekvő Selçuknál, amelytől karnyújtásnyira található a világ egykor lélegzetelállító ókori városa, Epheszosz (török nevén Efes). A verseny minden évben rendkívül népszerű, és különböző távokon várják a résztvevőket. Legyen bár 6 km-es a versenytáv vagy 120, mindenki megtorpan, amikor az ókori város körüli dombokra felfutva elé tárul a látvány. Megvan a motiváció is a következő évekre, mert az igazi ultratávot futók sokkal több különleges helyre eljuthatnak Epheszosz körül bolyongva.

A hajdan virágzó metropolisz kulturális, kereskedelmi és vallási központ volt, ma pedig az UNESCO Világörökség része, és évente látogatók millióit vonzza. Az ide érkező turisták talán most először tapasztalják meg, milyen erőt sugároznak ezek a monumentális kőépületek, vagy talán éppen azért jönnek, hogy – futva vagy sétálva – ismét érezhessék.

▲ Mediterrán terepen

Küzdünk a versenyen a terepviszonyokkal és a korán érkezett meleg idővel. Egy szemvillanás alatt elpárolog minden nehézség, amikor a tavaszi virágszőnyeg mögött felbukkan Epheszosz városa

Epheszosz születése

A város a hosszú évszázadok alatt sokszor gazdát cserélt – a kulturális gazdagság rétegei egyszerre keveredtek és fedték be egymást. A Prion-hegy lábánál, a Kaüsztrosz folyó tengeri torkolata közelében fekvő helyszínt attikai iónok népesítették be az i. e. 10. században. Később Nagy Sándor és utódai uralkodása alatt vált igazi, hellén várossá, s monumentális épületekkel és műalkotásokkal gazdagították. A római uralom alatt érte el virágzásának csúcsát – Ázsia provinciaközpontjaként, az i. e. 2. századtól. Akkoriban a mediterrán világ egyik legnagyobb és legbefolyásosabb városaként tartották számon. Korának legfontosabb kikötőjével a Királyi út nyugat-ázsiai végpontjában feküdt, ez az út a Római Birodalom keleti tartományait szelte át kelet–nyugati irányban. A termékek ide érkeztek kelet felől, majd innen indultak útjukra Görögországba, Itáliába és a birodalom nyugati részébe.

Nagy Sándor és utódai uralkodása alatt vált igazi, hellén várossá, s monumentális épületekkel és műalkotásokkal gazdagították. A római uralom alatt érte el virágzásának csúcsát – Ázsia provinciaközpontjaként, az i. e. 2. századtól.

Kereskedelmi központ volt

Kikötőjének köszönhetően a Földközi-tenger és az Ázsia közötti ókori kereskedelmi útvonalak egyik fő állomásaként töltött be fontos szerepet, ennek köszönhetően gazdagságát és befolyását

Vallási központ

Rendkívül fontos vallási központként az i. e. 6. században itt épült fel Artemisz temploma, az ókori világ hét csodájának egyike. Korát meghaladó építészeti bravúrnak számított, négyszer akkora lehetett, mint a Parthenon, és az építkezés közel száz éven keresztül tarthatott. A legendás építmény többször is elpusztult, az i. e. 4. században egy Hérosztratosz nevű örült gyújtotta fel, hogy hírnevet szerezzen magának. Az újjáépített szentély jelentősége a kereszténység terjedésével kezdett csökkenni, majd 400 körül végérvényesen lerombolták. Ma már csak az alapjai és egy magányos oszlop emlékeztet a helyre, ahol egykor a Földközi-tenger térségének legnagyobb temploma állt.

Epheszosz a kereszténység elterjedése idején is fontos szerepet töltött be. Egyike volt annak a hét városnak, melyeket a Jelenések könyve is említ. Szent Pál és Szent János is megfordultak a városban, Szent Pál itt írta meg leveleit, Szent János 90 és 100 között a városban töltötte életének utolsó tíz évét, és ekkor írta meg evangéliumát. A 4. században a tiszteletére építették az első Szent János-templomot, amelyet a sírhelye köré húztak fel. I. Justinianus bizánci császár uralkodása idején, a 6. században bazilikát emeltek a fatetős templom helyére, amely ma a hetedik legnagyobb katedrális lenne a világon – ha újjáépítenék.

Későbbi korok vallási szimbóluma Ísa Bey mecsete, amelyet a szeldszuk törökök építettek a mai Selçukban, 1375-ben. Ma is látogatható, és az anatóliai török építészet egyik legrégebbi és legimpozánsabb alkotásaként tartják számon.

FOTÓ: MULTIPEDIA ©SHUTTERSTOCK

FOTÓ: KADAGAN ©SHUTTERSTOCK

Kőbe vésett formakincs

Az Artemisz-templom díszítése, Celsus könyvtárának homlokzata, valamint a város számos szobra és domborműve mind az epheszoszi mesterek tehetségét dicsérik

FOTÓ: SERGE YATUNIN ©SHUTTERSTOCK

Gravitációs illemhely

Meglepően fejlett vízvezeték- és csatornarendszer hálózta be a várost, amely a vízellátást és a szennyvíz elvezetését is biztosította. A vízvezetékek a közeli hegyekből hozták az ivóvizet

Római fürdőkomplexum

A fürdők a társadalmi életében is jelentős szerepet játszottak. Legnagyobb közülük a Varius, amely hideg és meleg fürdővel, sőt, tornatermekkel is rendelkezett

FOTÓ: EMOTIONALSEA ©SHUTTERSTOCK

Lenyűgöző látnivalók

Amikor először vettem részt az epheszoszi futóversenyen, azt gondoltam, hogy a romvárosban is keresztülhaladunk. Nagyon csalódott voltam, amikor kiderült, hogy az útvonal nem arra vezet, de a környező dombokról elénk táruló látvány kárpótolt. Idén hosszabb távot teljesítettem, ezért még több időm volt, hogy magamba szívjam a panorámát: a még ébredező, zsenigén zöldellő természet és kontrasztban állt az évezredek tanújaként magasba törő oszlopok és épületek maradványaival.

Epheszoszra nem elegendő egyetlen nap. A város egykor a Római Birodalom második legnagyobb települése is volt, az 1-2. században már közel félmillióan lakták, és szinte valamennyi, máig fennmaradt épület ebből a korból való.

Nekem az egyik lenyűgözőbb rész Celsus könyvtára. A gigantikus épületet Celsus fia, az akkori római helytartó építtette apja emléke előtt tisztelegve, de nemcsak könyvtárként működött, hanem Celsus síremlékét is rejtette. Az ókori világ legnagyobb könyvtárában 12 ezer tekercset őrizhettek. Homlokzatát négy nőalakot formáló szobor díszíti, amelyek a bölcsességet, a tudást, az erényt és az értelmet jelképezik. A 3. században gótok támadták meg a várost, és a könyvtár belseje teljesen kiégett, később azonban felújították.

Innen indul a Kurétesz út, a város egyik főútja, és egészen Héraklész kapujáig végig lehet sétálni rajta. A márványlapokkal kirakott utca mentén sorakoztak a város monumentális építményei, amelyek oszlopos galériára nyíltak.

Epheszoszra nem elegendő egyetlen nap. A város egykor a Római Birodalom második legnagyobb települése is volt, az 1-2. században már közel félmillióan lakták, és szinte valamennyi, máig fennmaradt épület ebből a korból való.

FOTÓ: ALEXLUKIN ©SHUTTERSTOCK

Celsus könyvtára

Az egyik legnagyobb és legjelentősebb könyvtárnak számított az ókori világban – az alexandriai és a pergamoni intézmények társaként. Epheszosz kulturális és tudományos életének központja volt

Elementáris erővel hat a 25 ezer néző befogadására alkalmas hatalmas színház, amelyet előadásokra, gyűlésekre és gladiátorviadalokra is használtak. Ez volt a helyszíne annak a népgyűlésnek is, amit i. sz. 57-ben tartottak: egy Demetriusz nevű ötvös az akkor éppen ott térítő Pál apostol ellen uszította az embereket, ami miatt lázadás tört ki: az Artemisz-kultusz csapott össze a kereszténységgel – legalábbis kézműves fronton. A helyi ezüstművesek Artemisz-szobraik eladhatóságát védve végül elüldözték a városból az apostolt.

Aztán ott vannak a teraszos elrendezésű patricius házak is, amelyeket úgy építettek egymás fölé a domboldalba, hogy a tető a felette lévő ház terasza legyen. A házak falait freskókkal díszítették, amelyek közül még ma is látható néhány. Mai szemmel érdekesség a fehér márványból kirakott egykori főút, a Márvány út, valamint a Kurétesz út keresztvezetésénél fekvő negyedben kiépített nyilvános illemhely is. Az 1. században emelt létesítményben elválasztás nélkül, egymás mellett található a 48 ülőke. A szennyvíz elvezetésére fejlett csatornahálózatot alakítottak ki, és felhasználták a szomszédos közfürdőből kivezetett vizet is.

FOTÓ: FIDES SAVILAN © SHUTTERSTOCK

Héraklitosz, ókori görög filozófus

Epheszosz városának szülőtte. Egyik legismertebb fennmaradt mondása: „Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba.”

Vagyis minden mozgásban van, semmi sem marad változatlan

Szabadtér, kultúra, szórakozás

A híres színház 25 ezer néző befogadására volt képes, s nemcsak előadások, hanem politikai gyűlések és gladiátorviadalok helyszínéül is szolgált

A hanyatlás

A 3. században gótok érték el a várost, és bár a rombolásuk után részben újjáépült, már nem tudta visszanyerni régi fényét, és lassú hanyatlásnak indult. I. Theodosius császár uralkodása során betiltotta a szabad vallásgyakorlást, bezáratta az iskolákat és a templomokat, Artemisz templomát végleg lerombolták. A maradványait keresztény templomok építéséhez használták fel.

A város sorsa akkor pecsételődött meg, amikor I. Constantinus császár 330-ban új fővárost alapított, amit Új Rómának (Konstantinápoly, Isztambul) nevezett el. Epheszosz, amely a kikötőjében megállíthatatlanul felhalmozódó iszap miatt ekkorra már elveszítette kereskedelmi létalapját, egyre inkább magára maradt. A város gazdasága erősen támaszkodott az ikonikus vallási helyei vonzotta látogatókra, ám kikötővárosként kezelhetetlen problémát jelentett a kikötő feltöltődése, használhatatlanná válása. A 6-7. századra a város már csak árnyéka maradt régi tündöklő önmagának – mindehhez pedig földrengések és az arab hódítók is hozzájárultak. A város lakosságának nagy része elmenekült, és a mai Selçuk városánál, az Ayasuluk-dombnál telepedett le.

K. TENGERI DALMA
TÖBB MINT EGY ÉVTIZEDE EL
TÖRÖKORSZÁGBAN, FONTOS
CÉLKITŰZÉSE A TÖRÖK-MAGYAR
KULTÚRA MÉLYEBB
MEGISMERTETÉSE

FOTÓ: SERGI FIGURNYI © SHUTTERSTOCK

MB | MAGYAR BRANDS 2023

A MAGYAR MÁRKA ÉRTÉK

NEM CSAK MILLIOMOSOK JÁTSZÓTERE: DUBAJ

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: HEILING ZSOLT

Az Emírátságok gyöngyszeme, Dubaj a gazdagok dollármilliárdos ingatlanpiaca mellett egyre inkább összpontosít a turizmusra. Bár továbbra sem lehet elég vastag pénztárcával elindulni az egykor gyöngyhalász és kereskedő falucskákat helyén gomba módjára növekvő metropoliszba, de egyre több lehetőség nyílik a szórakozásra, hogy akár az egész családdal útra keredjünk

Égimeszelők között

Dubajról először mindenkinek a felhőkarcolók jutnak eszébe. Itt van a jelenlegi világrekorder, a Burj Khalifa a maga 828 m-es magasságával, de ha körbenézünk a toronyházakon, több ismerős épület formajegyeit is felfedezhetjük: a Big Ben óratornyától egészen az Empire State Buildingig. De a magasépületek egészen különleges, már-már öncélúnak tűnő gyöngyszemei is megtalálhatóak a városban.

Képpen vagyunk!

Írány a „Keret” 150 m-es magaslata!

A Frame – amint a neve is mutatja – egy „képkeret”. A 150 m magas, 95 m széles építmény valóban gyönyörűen keretezi a belváros felhőkarcolóit. A két függőleges toronyban lifttel juthatunk fel a felső, háttorzongató mélység fölé magasodó vízszintes „folyosóba”, ami valójában egy kilátó. Természetesen hosszú, középen végigfutó, „adrenalin generátor” üvegpadlóval.

Kilátó nélkül itt nem is épülhet felhőkarcoló! Már-már az az érzésünk, hogy az egyik toronyház azért épül, hogy a szomszédból emblemikus látvány tárulhasson felénk. Így tudnak farkasszemet nézni a SkiView és a The View, Burj Khalifára néző kilátójának vendégei. De külön szint szolgálja ki a „panorámaturistákat” a pálmaszigeteken látványtoronyházának tetején is (The View at the Palm). A show része mindenhol, hogy a LED-falburkolatú felvonók vizuális effektekkel és vetítéssel kápráztatnak el, miközben mindenki azzal küzd, hogy a gyors felvonókban a fülben keletkező pattogó nyomásváltozást kiegyenlítsse...

Óriások között

A Burj Khalifa méretei igazán akkor válnak kézzel foghatóvá, amikor megérkezünk a kilátószintre. A környező felhőkarcolók eltörpülnek alattunk, pedig az épület teteje még jócskán felettünk van. Az ablakmosás itt valódi extrém sport lehet...

„Legyen valami avatáros...!”

Valószínűleg ez járhatott az Aya alkotói fejében annak idején. A technika fejlődésével az audiovizuális művészetek is új szintre emelkedtek. A fényfestés már-már kőkorszaki látványosságnak tűnik. A fény- és hangélmények határtalanul kombinálhatók, amit itt csúcsra is jártak...

Földközelben

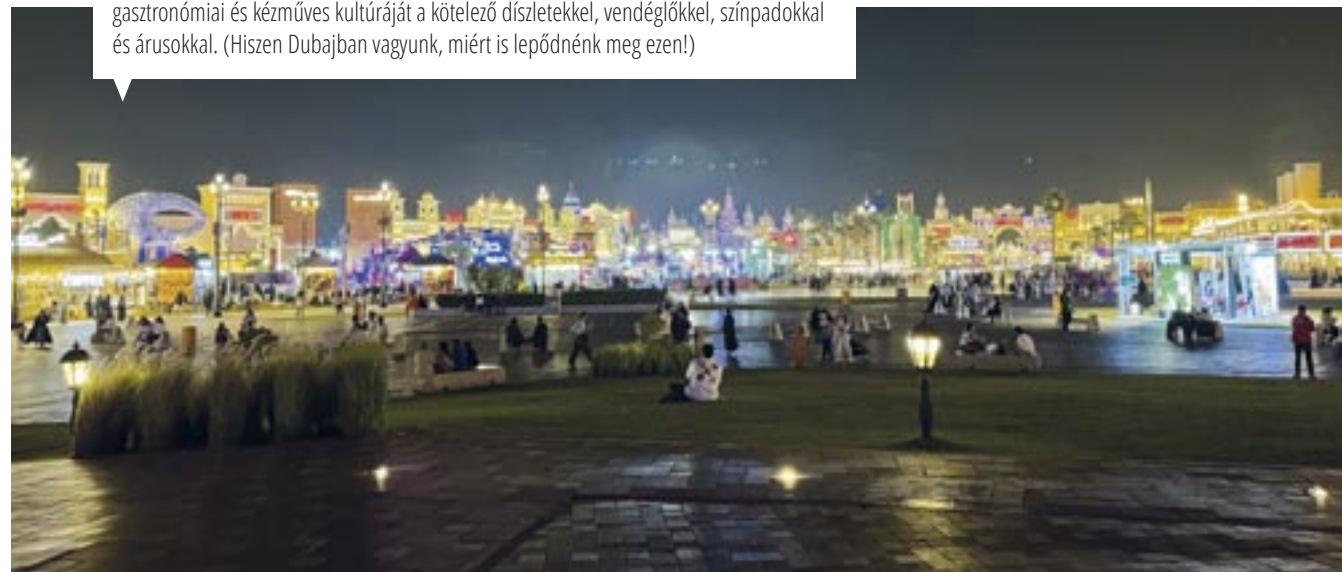
Bár téniszonyosok számára nem a legideálisabb célpont Dubaj, azért akad a felhőkarcolókon kívül is látnivaló bőven! A klasszikus élményparkok, a Legoland és a Motiongate kötelező eleme a szórakoztatásnak – legóból épült mini Dubajjal és a Madagaszkár film jeleneteit megelevenítő „szellemvasúttal”, ami nem a pesti vidámpark egykori attrakciójára emlékeztető kötött pályás vasút, hanem intelligens, önjáró, elektromos hajtású járművek tánca látványtermekben.

Belépve az Aya kapuján egy „Obi-Wan Kenobi-s kaftánba” bújót

Város a városban – vagy inkább a világ a világvárosban...

A Global Village nem kisebb célt tűz maga elé, mint hogy bemutassa az egész világ gasztronómiai és kézműves kultúráját a kötelező díszletekkel, vendéglőkkel, színpadokkal és árusokkal. (Hiszen Dubajban vagyunk, miért is lepődnénk meg ezen!)

fiatalember fogad bennünket. Hogy mi is az valójában, amit látni fogunk, meglátjuk! Egy high-tech vizuális és hangélménnyel gazdagított, tükrökkel, érintős LED-falakkal, üvegszálakból készült „növényzettel” felturbózott labirintusban azon tűnődöm, hogy most az Alice Csodaországban díszletei között vagyok-e, vagy inkább az Avatar díszletraktárába tévedtünk be?! A Forrás-, a Vízés-, az Auróra-, a Harmónia-termek újabb és újabb varázsvilágot teremtenek, és az élmény valóban egyedülálló.

Az Al Shindagha Múzeum viszont a jövőből a múltba repít. 1912–1958-ig itt élt Dubaj uralkodója, Sheikh Saeed bin Maktoum. Bepillantást nyerhetünk családja hétköznapijaiba, a parfümkészítés rejtelseibe – ami a helyi kultúra meghatározó része volt egykor –, de néhány csodálatos ékszer is kiállításra került.

A nyári hónapokban a forróság ugyan megterhelő, ám bőven akad a szabadtéri programokon kívül is látnivaló, például egy fedett sípálya a Mall of Emirates bevásárlóközpont kellős közepén. Így akár június-júliusban is felkerekedhetünk a családdal Dubaj felfedezésére. A sivatagi kirándulásokhoz viszont válasszuk a hűvösebb évszakokat!

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: VASVÁRI TAMÁS

BOSTON, NEW YORK, MIAMI

AMERIKAI
KONTRASZT

Boston

A szálloda előtt meglepő sötétség fogad, még csak de-
reng a hajnal. A város is alszik még, szinte alig talál-
kozom valakivel. A kikötő felé veszem az irányt, és az
épületek közül kilépve a szürkületet azonnal felváltja
a verőfényes reggeli napsütés. A magas irodaházakat
a hátam mögött tudva Boston most már inkább ha-
sonlít egy csendes, európai kisvárosra, mint egy ame-
rikai metropoliszra. Vasárnap van, így nem meglepő, hogy először nem
munkába siető emberekkel, hanem hajótúrákra igyekvő turistákkal, ku-
tyasétáltatókkal és futókkal találkozom. Utóbbiak legalább olyan megha-
tározó részei a városképnek, mint Párizsban az Eiffel-torony; bárhol is
járunk, mindenhol futókat látni, akik egyedül vagy csapatba verődve gyűjtik
a mérföldeket. A városban 1897 óta rendeznek maratont, ami mára – az
olimpia után – a legnagyobb hagyományokkal rendelkező 42 km-es verseny,
ahova csak megfutott szintidővel lehet regisztrálni. Ez most az én
esetemben (35–39 éves korosztály) 3 óra 5 percet, azaz 4,23 perces kilométereket je-
lentene, ami azért már elég komoly felkészültséget feltételez.

A kikötő után a kínai negyed felé indulok, s mire odaérek, az utcák is
megtelnek élettel. A negyed bejárata mellett asztalokba verődve megy a
zsuga, külön asztalnál a kínai férfiak, külön a nők. Türelmesen megtűrnék
kívülállóként, és ez akkor sem változik, amikor az egyik asztalnál a játék
majdnem verekezésbe torkollik. Egy kis feszültség az egyébként kimon-
dottan nyugodt és vidám vasárnap délelőttön.

**A városban 1897 óta rendeznek maratont,
ami mára – az olimpia után –
a legnagyobb hagyományokkal rendelkező
42 km-es verseny, ahova csak megfutott
szintidővel lehet regisztrálni. Ez most az én
esetemben 3 óra 5 percet, azaz 4,23 perces
kilométereket jelentene...**

Taxira várva...

A reggeli napsütés csak itt,
az irodaházakkal és szállodákkal sűrűn
tűzdelt belváros szélén jut le
az utcaszintre. Egyre beljebb haladva
a házak közé már minden árnyékba borul

A helyiek már meg se lepődnek a kis rózsaszín roboton,

ami türelmesen várja, hogy a lámpa
zöldre váltson. A csomag- és ételszállításra
használt apró négykerekűeket – bár több
kamerával és szenzorral is rendelkeznek –
távolról irányítja kezelője, aki odafigyel
a gyalogosokra és a közlekedési szabályok
betartására

Indul a reggel,

a munkába igyekvők árnyékában a gyerekeket szállító iskolabuszok is
útra kelnek. Amerikában először itt, Massachusetts államban indultak
iskolabuszok (1869-ben), amik akkor még speciális lovaskocsik voltak.
Az egész Amerikában egységes sárga színt („National School Bus
Glossy Yellow”) pedig 1939 óta használják

A kártya mellett a kínai sakk (xiangqi) is közkedvelt elfoglaltság

a bostoni kínai negyed bejáratánál található Mary Soo Hoo Parkban. A névadó Mary Soo Hoo a kínai közösség kiemelkedő közösségépítője volt. Többek közt ő nyitotta meg a negyed első fodrászsalonját is

A kínai negyed bejáratát jelképező kaput 1982-ben állították

A kifüggesztett zászlók az egyik különlegességére hívják fel a figyelmet. Azt ugyanis nem a kínai állam, hanem a tajvani kormány ajándékozta a városban élők számára

Boston az Egyesült Államok egyik legrégebbi városa. 1630-ban alapították, így nem véletlen, hogy a számos nagy hatású történelmi esemény mellett (pl. a bostoni teadélután) több dologban is elsők lehetnek: itt jött létre az első felsőoktatási intézmény 1636-ban (a mai Harvard elődje), itt épült először földalatti (1897), és nem utolsósorban itt található az USA legrégebbi közparkja is: a Boston Common. A kínai negyedtől csak pár perc séta, tavakkal, dombokkal és műemlékekkel tűzdelt zöld oázis – ahol még II. János Pál pápa is tartott szentmisét. A park szinte kiér a Charles folyóhoz, melynek túlsópartján már Cambridge szerény látkepe köszön vissza. Szinte hihetetlen, hogy e visszafogott külső rejti a világ leginnovatívabb helyeit, a másik világhírű egyetem, a Massachusetts Institute of Technology (MIT) campusaitól kezdve olyan vezető vállalatok kutatólaborjain át, mint a Pfizer vagy a Moderna, egészen a legnagyobb techvállalatok kirendeltségeiig (pl. Google, Apple, Microsoft). A folyón átérve ugyan nem szűnik meg a kisvárosi benyomás, de ad egy bizsergető érzést, amikor az ember a Harvard parkjában sétál, vagy megpillantja az MIT főépületének

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
VASVÁRI TAMÁS

TRENDFM
GAZDASÁGI RÁDÍO CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Boston az Egyesült Államok egyik legrégebbi városa. 1630-ban alapították, így nem véletlen, hogy a számos nagy hatású történelmi esemény mellett (pl. a bostoni teadélután) több dologban

Fejestül-bőröstül
lógnak a csirkék a népszerű Hong Kong Eatery kirakatában a kínai negyed szívében

Az irodaházak alatt megbúvó, 20 ezer fős TD Garden felé haladva szinte tapintható az izgatottság, az utcákat megtöltő zene hatására a szurkolók pedig csak még jobban szedik a lábukat.

◀ **Fotózás a bostoni közparkban**

A tó a park nevezetessége – bár tisztítás céljából vizét épp leengedték. Mivel kellően sekély, könnyen be is fagy. Az önkormányzat már 1879-ben rendelkezett arról, hogy télen biztosítani kell rajta a jégkorcsolyázást

▲ **A Kendall Square-en egy kör emlékeztet rá, hogy a világ leginnovatívabb helyén járunk**

Köszönhető ez az egyetemi startupoknak és a high-tech cégeknek, amelyeket többnyire az MIT campusainak közelsége vonz ide

ikonikus kupoláját. Mindeközben a futók egyre csak jönnek, és egyre inkább erősödik bennem az érzés, hogy itt tényleg mindenki fut, akinek nincs jobb dolga.

A nyugodt léghőmérő egyedül akkor remeg meg, amikor a helyi kosárcsapat, a Boston Celtics meccsére igyekszem. Az irodaházak alatt megbúvó, 20 ezer fős TD Garden felé haladva szinte tapintható az izgatottság, az utcákat megtöltő zene hatására a szurkolók pedig csak még jobban szedik a lábukat. A Celtics a szezonnyitó meccsen épp azt a Miami Heatet fogadja, ami ellen szoros csatában, 4–3-as összesítésben maradt alul tavasszal a keleti főcsoport döntőjében. Nem véletlen, hogy teljesen megtelik a csarnok, a csapat nem okoz csalódást, nagy csatában 119–111-re nyernek.

Másnap reggelre a meccs pezsgése kámforrá vált, szinte alig találkozom valakivel útban a buszállomás felé, ahol már vár a négyórás út New Yorkba.

▲ **A Harvard híd bostoni hídfője, a Charles folyón túl pedig Cambridge látképe**

Az átkelő pontosan 364,4 „smoot” hosszú, ± egy fül. Ezt 1958-ban mérték le az MIT hallgatói diáktársuk, a 170 cm magas Oliver R. Smoot mint hossz mérték „felhasználásával”. Amíg ő a járdára feküdt, a többiek megjelölték a feje búbját. Majd felkelt, és újra meg újra megismételték. Így haladtak tovább a híd végéig. Külön érdekesség, hogy Smoot később a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) elnöke lett

New York

Az egyébként zökkenőmentes út úgy válik lomhábbá, ahogy egyre inkább hatolunk be Manhattan szívébe. Végül elérjük a Port Authority földalatti buszállomását, ahonnan egyből a felszín felé veszem az irányt. Itt ér az első sokk. Az állomás ugyanis a Times Square és a Broadway közvetlen szomszédságában van, és a szabadba kiérve szinte elvakítanak a végelethatalan, sokszor épület méretű fényreklámok, amelyek alatt úgy nyüzsögnek az emberek, mint egy hangyaboly eső előtt.

A Times Square és a Broadway közvetlen szomszédságában szinte elvakítanak a végelethatalan, sokszor épület méretű fényreklámok, amelyek alatt úgy nyüzsögnek az emberek, mint egy hangyaboly eső előtt.

▶ **Mini egérnek (Minnie Mouse) öltözve számolják a bevételt a Times Square forgatagában**

Először azt hittem, hogy a maskarás emberek a halloween miatt sokasodtak meg, de hamar rá kellett jönnöm, hogy ők elsősorban a turistákra és a közös fotóra vadásznak, ami után természetesen el is várják a fizetséget – akár 10–50 (!) dollárt is

▶ **A lányok viszont már halloweenre készültek: mindhárom testvér tetőtől talpig jelmezben**

Nem ők az egyetlenek. A Times Square október 31-én este hemzseg a maskaráktól és a közéjük keveredő megélhetési rajzfilmfiguráktól – hétköznapi öltözettel csak elvétve találkozhatunk

▶ **A világ egyik leghíresebb pontja, a New York-i Times Square,**

ahol a villódzó fényeknek köszönhetően az éjszaka is nappalnak tűnik. Szemköt már szerelik is a szilveszteri gömböt, amelyet 1907 óta minden évben leeresztenek éjfélkor a téren összegyűlő több százezer ember láttára

A központi helyszínem a Grand Central pályaudvar Manhattan közepén, ahol naponta csaknem 200 ezer utas fordul meg. Öt évvel ezelőtt itt találkoztam Jesse-vel, aki az állomás környékén megforduló hajléktalanok szürkességéből „will marry for food” (ételért házasodom) táblájával és elbűvölő karizmájával igyekezett kitörni.

A központi helyszínem a Grand Central pályaudvar Manhattan közepén, ahol naponta csaknem 200 ezer utas fordul meg. Öt évvel ezelőtt itt találkoztam Jesse-vel, aki az állomás környékén megforduló hajléktalanok szürkességéből „will marry for food” (ételért házasodom) táblájával és elbűvölő karizmájával igyekezett kitörni. A vele töltött nap és az arról készült fotóriport máig meghatározó emlékeim egyike. (Olvasd be a QR-kódot fent!) Bizakodva érkezem most is az állomáshoz, azonban Jesse-t nem találok se kint, se bent. A keresés során azonban megismerkedem Alisonnal, aki nem messze, a Times Square déli, keskenyebb részén pokrócba burkolózva ül kis táblája mögött. Mikor leülök mellé, alaposan elolvasom a feliratot: ő lakbérre gyűjt. Naponta 50 dollárért tud kivenni egy kis szobát a kínai negyedben férjével, akit itt, New York utcáin ismert meg. Ugyan nagy biztonságot jelent számára, hogy esténként van hol aludnia, de lényegében minden napot mínusz 50 dollárról kezd; ha megvan a szálláspénz, utána kezdhet el gondolkodni azon, hogy mit vegyen a maradék adományból.

a rendőrök készséggel beengednek a fesztiválózó köz – akik többméteres bábukat irányítanak, mások nyitott tetejű buszokon buliznak, vagy a legutolsó részletig kidolgozott jelmezükben egy-egy karavánbusz mellé csapódva vonulnak a tömeggel. Hamar leesik, hogy a készen vett konfekciójelmez itt csak vészmegoldás lehet. Ennek ellenére az ezekkel foglalkozó tematikus boltok délutánra már szinte teljesen ki vannak fosztva, így nem sok minden marad a másnapi kiárúsításra.

Ez a kiszámíthatatlanság és a kvázi hajléktalanság nehézségei pedig keményen igénybe veszik a testet és az elmét. Ő azonban kedves és összeszedett, látszik, hogy nem darálta be még az utca, ahova a koronavírus alatt került. Már majdnem elköszönök, amikor pár srác hozzám dob egy cigit... Úgy tűnik, táblák és feliratok nélkül is könnyen elvegyülök az utcán élők között, ami még inkább megerősíti, hogy itt vékony a határ a sötétben gubbasztó hajléktalanok és a mellettük elsuhanó járókelők között.

Október utolsó hétvégéje, pár nappal halloween előtt, a város képe ilyenkor szürreális. Sok járókelő jelmezben, de a metrót is így várják. Disney- és Marvel-hősök egymás sarkát tapossák, ezért éppen azok tűnnek csodabogárnak, akik véletlenül nincsenek beöltözve. A felhajtás pedig csak tovább fokozódik október 31-re. New Yorkban rendezik ugyanis a világ legnagyobb halloween parádéját, amelyen 50 ezer jelmez felvonuló és mintegy kétmillió néző vesz részt. Utóbbiakon nem is nagyon sikerül átverekedni magam, de sajtókártyámat felmutatva

Rátettek egy lapáttal

a jó hangulatra a Fogo Azul zenekar csontvázjelmez, brazil szamba és reggae ritmusokat játszó dobosai. De a Batalá New York Egyesület dobosai sem okoztak csalódást a közönségnek, akik szolgálólánynak öltözve vonultak végig a Hatodik sugárúton a jubileumi, 50. New York-i halloween parádén

A felhajtás csak tovább fokozódik október 31-re. New Yorkban rendezik ugyanis a világ legnagyobb halloween parádéját, amelyen 50 ezer jelmez felvonuló és mintegy kétmillió néző vesz részt.

A festménynek öltözés sem amolyan megúszós dolog,

mint a polcról levehető, rögtön viselhető jelmez. Úgy tűnik, itt sokan komolyan veszik, ha halloweenről van szó. Leonardo Da Vinci mesterműve mellett Vincent Van Gogh önarcképével is összefutottam, ami egy elismert amerikai festőt, James Haggertyt rejtette

Békés, öltönyös, maszkos férfi az Apple bolt előtt a Central Parknál

Az idilli állapot hirtelen ellillan, amikor egy járókelő észreveszi: ekkor előrenyújtott karokkal rohan a szemlélő felé. Miután elérte – mintha zsinóron húznák – hátrafelé lépdelve visszamegy a kiindulópozícióba

Miami kubai negyedében

Mivel a kerület lakosainak nagy többsége kubai, ezért nem meglepő, hogy itt mindenhol spanyol szót hallani. Az már annál inkább, hogy a spanyol és latin származásúak teszik ki a lakosság kétharmadát! Érkezés előtt nem árt felkészülni pár alapvető kifejezéssel

A szubtrópusi hangulat mindenben testet ölt: pálmák, nyitott tetejű sportautók, tengerpart, lenge öltözködés, latin hangulat, kézműves sörök helyett koktélok. Mintha teljesen más országba csöppentem volna.

Miami

Míg New Yorkban a vakító fényreklámok, addig Miami-ban a tikkasztó hőség taglóz le: a reptér termináljából kiérve mellbevágó a különbség az északi városok időjárása és a floridai klíma között, még úgyis, hogy épp folyamatosan fúj a szél. A szubtrópusi hangulat mindenben testet ölt: pálmák, nyitott tetejű sportautók, tengerpart, lenge öltözködés, latin hangulat, kézműves sörök helyett koktélok. Mintha teljesen más országba csöppentem volna.

Egyetemi barátomat látogatom meg, első utunk a Miamitól északra, Fort Lauderdale és Hollywood között található Guitar Hotelhez vezet, ami valóban gitár alakú, sötétedés után pedig a 150 m-es homlokzaton zenés fényvetítés látható. Az épület tetején a gitár nyakát szimbolizáló hat lézer – ami több mint 6 km-re képes elvilágítani – pedig egyenesen Kiskőrösről érkezett! Persze e kitérőhöz autóba kell ülni, bár ez ettől függetlenül is erősen ajánlott Miami-ban, mivel a helyi tömegközlekedési lehetőségek – főleg New York mindent átszövő metróhálózatához képest – igen szerények. A buszok menetrendje ráadásul ritkább, mint a budapesti éjszakai járatoké. Viszont vannak ingyenesek is (ún. trolley), amivel például Miami egyik ikonikus városrésze, Little Havana is elérhető.

Egyetemi barátomat látogatom meg, első utunk a Miamitól északra, Fort Lauderdale és Hollywood között található Guitar Hotelhez vezet, ami valóban gitár alakú, sötétedés után pedig a 150 m-es homlokzaton zenés fényvetítés látható. Az épület tetején a gitár nyakát szimbolizáló hat lézer – ami több mint 6 km-re képes elvilágítani – pedig egyenesen Kiskőrösről érkezett! Persze e kitérőhöz autóba kell ülni, bár ez ettől függetlenül is erősen ajánlott Miami-ban, mivel a helyi tömegközlekedési lehetőségek – főleg New York mindent átszövő metróhálózatához képest – igen szerények. A buszok menetrendje ráadásul ritkább, mint a budapesti éjszakai járatoké. Viszont vannak ingyenesek is (ún. trolley), amivel például Miami egyik ikonikus városrésze, Little Havana is elérhető.

A South Pontie Park dél-nyugati csücske népszerű fotós pont Miami Beach-en:

zöld környezetben, pálmák árnyékában, háttérben Miami üzleti negyedével készülhetnek a csoportképek és az egyedi beállítások

Mit sem törődnek a kakassal a helyiek

A kubai negyedben az egyik legtermészetesebb dolog, hogy a kakasok fel-alá járkálnak az utcán. A madár fontos szimbólum e kultúrában, ami egyúttal megmagyarázza azt is, hogy miért található annyi színes kakasszobor a környéken

Little Havana felé közeledve aztán egyre sűrűbben váltják egymást a színesebbnél színesebb házak és az egész tűzfalakat beborító falfestmények, amíg el nem érünk a negyed központjában található Domino Parkhoz, ahol az idős kubaiak élik játékszenvedélyüket.

E Ferrari 488 Spider ára használtan ma nagyságrendileg 100 millió forint

Ezúttal a kerti slag gondoskodik a tisztaságáról a miami autókereskedésben

Koccannak a dominók „Kis Havanna” központjában, a beszédes nevű Domino Parkban. Az 1960-as években létrejött, mára mintegy 50 ezer főt számláló kubai negyed kulturális és politikai „fővárosa” az Amerikában élő kubaiaknak

pontjában található Domino Parkhoz, ahol az idős kubaiak élik játékszenvedélyüket. Hasonlóan a bostoni kínai kártyásokhoz, megtűnnek ugyan maguk körül, de helytel azért nem kínálnak. Alig múlt dél, már élő zene szűrődik ki a Ball & Chain bárból, a pultban folyamatosan készülnek a koktélok, egyes teraszokon pedig most is táncosok szórakoztatják a közönséget.

A kubai negyed híres színes, vibráló épületeiről és dekoratív falfestményeiről, amelyek nagy része kitalált alakokat és szituációkat ábrázolnak

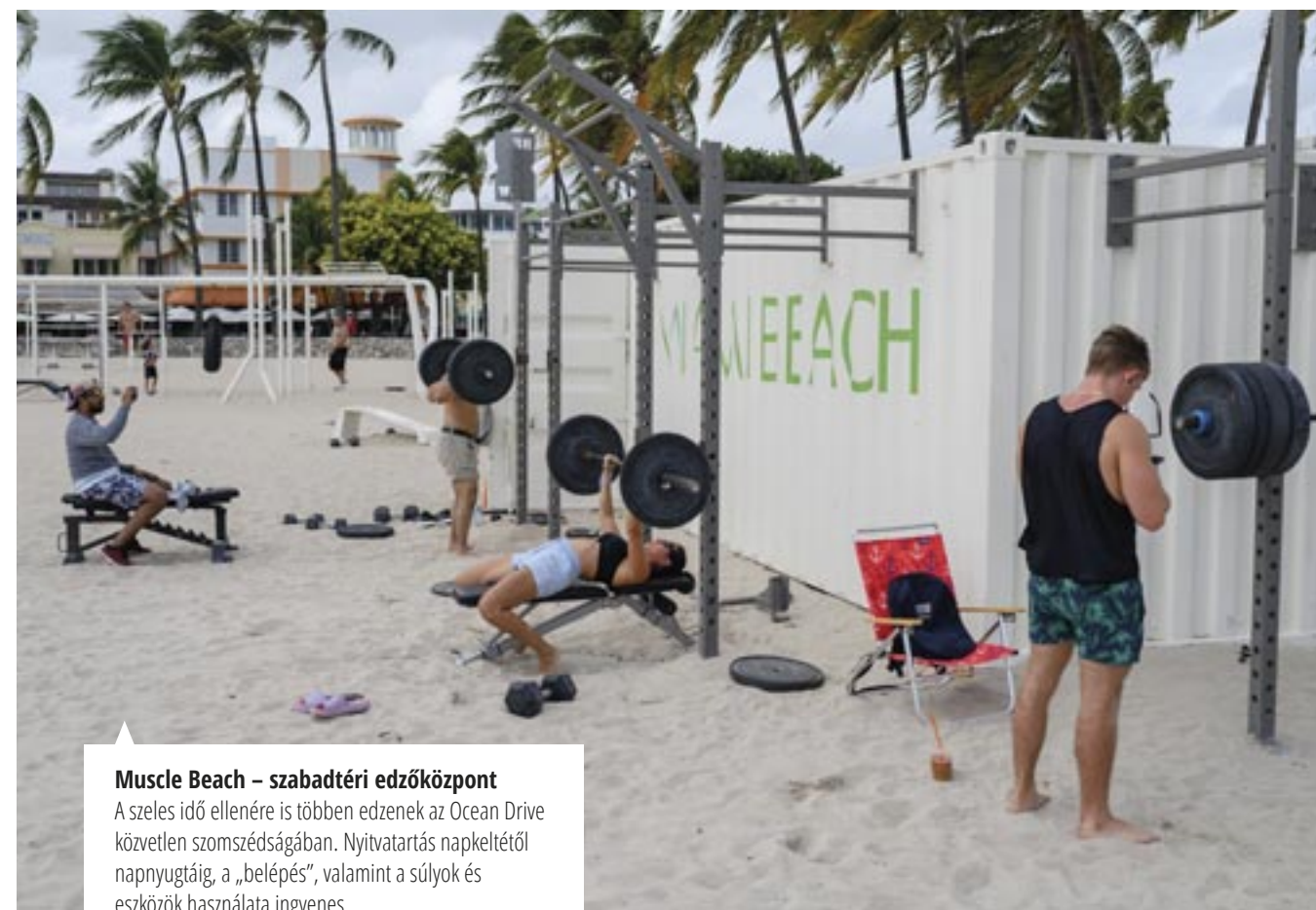
Vannak azonban kivételek, például 2022 óta külön tűzfal tiszteleg a kubai származású Gloria Estefan énekesnő és férje, Emilio Estefan zenész-producer előtt

Nyerőgépek a mosodában

Egy sajátos árukapcsolás – még mindig a kubai negyedből. Amíg lejár a mosás, a megmaradt aprót meg lehet forgatni a félkarú rablón...

Muscle Beach – szabadtéri edzőközpont

A szeles idő ellenére is többen edzenek az Ocean Drive közvetlen szomszédságában. Nyitvatartás napkeltétől napnyugtáig, a „belépés”, valamint a súlyok és eszközök használata ingyenes

Miami kimondottan híres színes falfestményeiről, ami nem csak a kubai negyedre korlátozódik

Sőt, talán még gazdagabb gyűjtemény található Wynwoodban, ahol több mint 10 galéria és múzeum várja a street art iránt érdeklődőket

A legendás Ocean Drive-hoz közeledve egyre jobban beindul az élet: míg a Muscle Beach szabadtéri edzőhelyein a kalóriák égnek, addig a nem sokkal arrébb lévő báról egy medencés buli felfokozott hangulata keveredik a járókelők csevegésével és az autórádiók feltekert hangerejével.

Miami Beach felé kanyarodunk, ami már hosszú évtizedek óta az USA egyik kiemelt üdülőhelye. A Miami városától nyugatra található hosszúkás sziget külön közigazgatási egység, amelynek Atlanti-óceán felőli oldalán húzódó 10 mérföldes összefüggő strandját szállodák, éttermek, parkok és bárak szegélyezik. A legendás Ocean Drive-hoz közeledve egyre jobban beindul az élet: míg a Muscle Beach szabadtéri edzőhelyein a kalóriák égnek, addig a nem sokkal arrébb lévő

báról egy medencés buli felfokozott hangulata keveredik a járókelők csevegésével és az autórádiók feltekert hangerejével. Hiába, Las Vegas mellett Miami az USA másik partifővárosa, így talán sejthető, hogy nem csak az art deco vonzza ide az embereket: éjszaka a legmenőbb bárak előtt hosszú sorok kígyóznak. Akik pedig bejutnak, elégedetten kortyolják a koktélt, sőt egyes helyeken még rá is lehet gyűjtani, ami nagy kontraszt a másik két városhoz képest: Bostonban talán csak a kínai negyedben látunk dohányzókat, New Yorkban pedig még az utcákon is vannak cigarettamentes övezetek.

VASVÁRI TAMÁS
FOTÓRIPORTER, ELSŐSORBAN
A STREET FOTÓ, A MINDEN-
NAPI PILLANATOK MŰVÉSZI
MEGRAGADÁSA ÉRDEKLI

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: HEISZIG BENEDEK

AMAZÓNIA

DZSUNGEL- ÉS HAJÓNAPLÓ

... KÉT KERÉKEN ÉS A VÍZEN

Félálomban forgolódom a matracon, a levegő nehéz, a vihar előtti fülledtségben csak néhány légy próbál szabadulni tompultan az egészségház falán pislogó villanykörte búvőköréből. Hirtelen zajt hallok, két motor áll meg közvetlenül a sátraink mellett. Mire kikászálódok alsónadrágban, már vagy 30 ember veszi körbe a táborhelyünket, fejlámpákkal és telefonokkal világítva, néhányan machetével felfegyverkezve

ngerülten vonnak kérdőre, nagyon zaklatottak, így időbe telik, mire megértjük a helyzetet: veszélyesnek ítélik jelenlétünket, mert azt hallották, hogy a „gringók” (fehérek) gyerekeket rabolnak a szerveikért, és lenyúzzák az arcukat (a biztonság kedvéért erről egy videót is mutatnak Juliannak). A jelenségnek neve is van, egyre csak a „pelacara” szót ismételtetik, ami magyarul archámozónak fordítható. Hátborzongatóan furcsa és egyben tragikomikus helyzet: még sosem kellett bizonygatnom, hogy nem szervkereskedő vagyok, csak biciklis turista. A kevésbé elvakultak gyanítják, hogy ártalmatlanok vagyunk, de néhány megrémült anya dühösen ordítva követeli az eltávolításunkat. Másfél óra telik el így, de nem sikerül dűlőre jutnunk, pedig mindent megteszünk megnyugtatójukra: megmutatjuk az útleveleinket és a cuccainkat. Szerencsére nem alaposak, és a sebtriben a sarokba kotort drónt nem veszik észre, az most nem tenne jót a helyzetnek. Ugyanis további részletek derülnek ki a TikTok-on terjedő közvélekedésről: az alienek (hogy mi?) éjszaka drónokkal derítik fel a terepet, majd jetpackkel (repülő ruhával) érkeznek, és lézerfegyverrel lövik ki az áldozatokat... Aha... Sorban érkeznek a falu mindenféle szintű előljárói, végül három, különböző fajta fegyveres rendőr is, így már nyolcadszor kell elmagyaráznunk, hogy kik vagyunk és miért itt. A rend őrei szerencsére nem osztoznak a helyi hisztériában, és elintézik, hogy ne zárjanak éjszakára a faluházba. A lincsparti végül bizarr éjjeli fotózkodásba torkollik, néhányan a gyerekeiket állítják

... További részletek derülnek ki a TikTok-on terjedő közvélekedésről: az alienek (hogy mi?) éjszaka drónokkal derítik fel a terepet, majd jetpackkel (repülő ruhával) érkeznek, és lézerfegyverrel lövik ki az áldozatokat... Aha...

A sokat látott kagyló ►

A vödör előtt a kis Miguel is a mosdókagylóban fürdött, melyben most a második gyermekét váró 17 éves édesanyja a függőágyat mossa. De csak miután felboncoltak benne két kacsát meg egy kakast. Az egyhetes hajóútra nem mindenki szendvicssel készült, a sovány kosztot az utasok egy része a magukkal hozott szárnyasok levágásával egészíti ki

◀ Ahol az Andok és az Amazonas összeér...

A perui Tingo María környékének karakterét a magashegység és a síkvidéki esőerdő találkozása határozza meg. Hűsítő vizesések tucajtjai, olajmadaraktól hemzsegő öblös barlangok, papaya- és ananászültetvények között ámuldozunk, de a helyiek büszkén mesélik, hogy a legtisztább perui kokain is innen származik

Mobilhálózati ügyfélszolgálat

Az Andok magasan fekvő falvaiban a szélsőséges időjárás miatt nem tűnik egyszerűnek az élet, lejjebb, a trópusi klímán már érezhetően nyitottabbak és közvetlenebbek az emberek. A 13 éves Juan készségesen magyarázza el harmadszorra is a kisboltjukban vásárolható mobilinternet-csomagok közötti különbségeket, kecsuául

Na jó, néha tényleg kaptunk néhány kölyköt ajándékba

Az ápolónak tanuló Simon nevetve pakolja fel rémült öccsét a csomagtartónkra, a „gonosz fehérek elrabolják a gyerekeket” babona széleskörűen elterjedt a régióban

mellénk, hogy szeretnének egy képet a „gyerekrablókkal”. Remélem, itt a vége a mai naplóbejegyzésnek... (Ja, és hogy a friss májak meg a három vese kibírják holnapig a hűtőtáskában.)

Másnap reggel a falu másik fele jön turistásimogatóba, mindenki kíváncsi a csipásan ásító vérszomjas bringatúrázókra. A történet pont olyan abszurd véget ér, mint ahogy kezdődött: két kisiskolás lány bujkál riadtan a ház sarka mögött, majd papírgalacsint küldenek egy négyéves forma kisfiúval – a telefonszámuk szerepel rajta. Levonjuk a tanulságot: így jár, aki a turizmus által nem érintett területeken teker, megint kolumbuszi érzésünk van, csak minket sajnos nem isteneknek néznek. (Fene essen a TikTok-ba!)

A hegyekből a síkvidékre – azonnali dzsungelélmény

Az Andok és az Amazonas-medence határán járunk, a magasságból veszítve a növényzet mellett a gasztronómia is kezd változatosabbá válni, így a bőséges ebéd után küldtünk még hat banánt és ugyanennyi muffint. Mielőtt továbbgördülünk, meglepődve konstatáljuk, hogy minket is pont az tesz boldoggá, mint a helyi kisszácokat: süti, banán, bicikli. Jó élet!

Igazi isten háta mögötti úton haladunk, egy kis falucskában egy focizó srác – meglátván minket – felkap a vállára egy kisebb gyereket, és futva hozza, nem kell-e esetleg. Már nem őszinte a mosolyunk. Este megint megáll egy motor az úton, és két alak közelít a sátrakhoz. Nehezen fogjuk fel, de a focis arcok azok, a kis faluból jöttek, és kaját hoztak nekünk, mert emlékeztek, hogy boltot kerestünk. Másnap délután egy útszéli vendéglő teraszán foglalunk helyet, a korai vacsora kukoricaleves és chanco (a disznó tetszőleges alkatrésze). Nagyon finom, de amikor fizetni akarunk, a tulaj elharapva ismételtet valamit. Eleinte nem értjük, de aztán átjön: nem kér semmit, a vendégei voltunk. Micsoda emberek!

Hamar hozzászokunk a párás meleghez, már szürreálisnak tűnik, hogy két napja még pehelykabátban tekertünk az Andok hatezres csúcsai között. Az Amazonas lapályától azonban még elvlaszt egy utolsó hegyvonulat. Útlezáráshoz érkezünk, mintegy

Hamar hozzászokunk a párás meleghez, már szürreálisnak tűnik, hogy két napja még pehelykabátban tekertünk az Andok hatezres csúcsai között. Az Amazonas lapályától azonban még elvlaszt egy utolsó hegyvonulat.

Erdő helyett banánliget

Kiirtott tisztásokat mindenfelé látni, azonban a helyiek elmondása alapján az utóbbi időben szigorodtak az erdőterületekre vonatkozó perui törvények, csak megszabott fajú, vágásérett fák termelhetőek ki, melyek után feljön a természetes újulat. A fakitermelést leginkább a főutakon kialakított rendészeti checkpointokon ellenőrzik, a rönköket a kamionokon azonosítva. Az illegális erdőirtásért börtön jár. Ugyanakkor a korábbi évtizedeket nehezen heveri ki a természet, sok helyen csak alacsony, másodlagos erdő látszik az Amazonas folyó mentén, igazán nagy fák már alig

Reggel meglepődve tapasztaljuk, hogy túléljük az éjszakát. Alkonyatkor és a hajnali szürkületkor is furcsa, folyamatos sípoló hangot ad az erdő, mintha csak egy indiai horrorfilm Youtube-ról lopott audioeffektje lenne.

A dzsungel vészharangja

Vezetőnk szerint nagyjából 800 éves lehet ez a szélesen terpeszkedő faóriás. A hatalmas támasztógyökereket a gekkók lesvadászatra, a denevérek nappalozásra használják, az amazóniai indiánok pedig vészjelzőként. Ha valaki irányt veszve eltévedt a buja rengetegben, akkor a keskeny palánkgyökeret megdöntve, messze hangzó dobolással tudatja a többiekkel hollétét

200 kamion várakozik az óránkénti zöld lámpára, az útépitők minket azért szó nélkül átengednek. A hágót egy 500 m-es alagúttal spórolták le, ezt mi sem tudjuk kikerülni, de ahogy nekivágunk a koromsötét borzalomnak, pont megindul mögöttünk a 200 kamion. Kétségkívül a túra legfélelmetesebb pillanatai peregnek...

Juliannak megint eltört egy küllője, így nagyon korai tábort verünk, immár a dzsungelben. Furcsa érzés, idegen és ismeretlen világ, nem tudod, hogy mire kéne odafigyelni. Pontosan az a hangulat, mint amikor a kalandfilmekben a csinos szőke főhős nő egyedül mászkál az erdőben, a zene egyre feszültebb, és érzed, hogy ezt nem kéne. Próbálunk kevés hülyeséget csinálni. A bringámat egy hangyabolynak támasztottam, és megettünk egy kakaóbabnak látszó még éretlen zöld valamit.

Reggel meglepődve tapasztaljuk, hogy túléljük az éjszakát. Alkonyatkor és a hajnali szürkületkor is furcsa, folyamatos sípoló hangot ad az erdő, mintha csak egy indiai horrorfilm Youtube-ról lopott audioeffektje lenne. Kabócák, csak más a dialektus. Reggeli után a közeli vízesések (Velo de las Nimfas = Nimfátyol-vízesés) felfedezésére indulunk, az első igazi dzsungelélmény, teljes extázis, hatalmas fák, pálmaházzag. Broméliák, levélhordó hangyák és extravagáns virágok, minden díszlet megvan, ami kell. Szomorú felismerés, hogy Európában, főleg Magyarországon ehhez képest nincs is természetünk, az otthoni erdő csak „kukoricaiültetvény”.

Táplálék után kutatva

A perui boltok kínálata általában kimerül a keksz-kóla-tonhalkonzerv trióban, igazi kincs, ha az utazó változatosabb készletű üzletet talál, a mellékelt ábra ellenére sört azonban ebben a kisboltban sem kapni

Banán-depó

Az Amazonasba torkolló Ucayali folyó partján hamisítatlan kikötői hangulat fogad. Az esőerdő gyümölcsseit bádoglemezre és machetére cserélik el, a mindent beborító szemét közt keselyűk keresgélnek

Novia (azaz „A barátnő biciklijé”) nevű vízeséssel masszíroztatjuk magunkat, nagyon ki lehetnek már fogyva a névötletekből.

Egy pékség felvásárlása után egy kisebb mellékútra térünk, végtelen olajpálma-ültetvények között haladunk. Kezd kicsit elképzelhetetlenül meleg lenni, mintha nyolc sütot fejtettek volna nyitva a pucér testedtől 20 cm-re. Az út kiirtott és felégetett erdők, banánültetvények, hosszú fülű púpostehenek mellett hullámzik végelethatatlanul, 45 °C lehet árnyékban, az ivóvizünk teameleg. Ez a hely egyszerre a paradicsom és a pokol.

Pár liternyi izzadság és néhány papaya kölcsönvétele után megérkezünk Honoriába, ahol megint a rendőrségnél tarhálunk szállást, végül egy őslakos közösségnek kialakított épületbe irányítanak: üresen kongó termek, börtönszerű rácsok. Egy köpésre van a folyó, elég szutykos és meleg, de jót fürdünk. Vacsora után ananászjugót (híg és hűvös gyümölcsturmix) szívószálazunk. Ez a falu az epilepsiások rémálma, áramszünet miatt egy központi generátorról megy mindenhol az áram, így az összes lámpa órákon keresztül villog, leírhatatlan hangulatot teremtve. Mire visszatalálunk a folyóparti épületbe, a cellánkban már nem vagyunk egyedül, egy bennszülött család fekszik a sátraink mellett a betonon, javarészt anyaszült meztelenül.

Bevezetés a hőségbe – kiút nincs

Szálláshely után nézünk Tingo María kaotikus utcáin. Végül egy takaros hostelben kötünk ki, nehéz fabútorok, rengeteg dísznövény. A harmincas éveikben járó tulajdonosok mind tesók, maguk is nagy utazók, Európában jártak egyetemre. A lézengő szúnyogok miatt ők is sátorban alszanak a minden emeletén nyitott trópusi stílusú házban. Az egész hostel furcsán jómódú, alig lepődünk meg, amikor a közösen elköltött vacsoránál csendes büszkeséggel mesélik, hogy gyerekkorukban az apjuk uralta a vármegyei kokainbizniszt. Escobarnak szállították a helyi termést, a kolumbiaiak a fizetséget gyakran leszállás nélkül dobták ki a kisrepülőből, ami egyszer a közeli patakban landolt, így kiskölyökként az ő feladatuk volt a kamrában forgatni a száradó dollárokat. Tédig jártak a 100-as címletekben. Máskor az éjjeli esőben kellett menekülniük, az erdőben megbújva figyelték, ahogy a DEA (az amerikai drogelhárítás) helikoptere ereszkedik le a házuk fölé. Azóta a hadsereg felégette a kokaültetvényeket, a környék mára (elvileg) átállt a kakaó-, kávé- és gyümölcsstermesztésre.

Pár napot itt töltünk pihenéssel, entrópiacsökentéssel és hasmenéssel. Csatlakozik hozzánk Matyi és Blanka, hogy közösen hajózzunk le az Amazonason Iquitosig. Addig még van azért pár száz kilométer, így egy kiadós tejberizs után nekivágtunk a hőségnek. Karvastagságú kígyók lapulnak elütve az úton, utána néztem, ez a közönséges óriáskígyó (*Boa constrictor*) lesz. Közönséges. Délután a Velo de la

Egyszer tédíg jártak a 100-as címletekben, máskor az éjjeli esőben kellett menekülniük, az erdőben megbújva figyelték, ahogy a DEA (az amerikai drogelhárítás) helikoptere ereszkedik le a házuk fölé.

Hajóra fel! És le...

Hajnali 3-kor indul a nap és a kukoricadaráló, aztán csónakot kezdenek hegeszteni, amihez persze a kalapálás is elengedhetetlen. Mire a nap felkel, már kiterítve szárad a tengeri, néhány csirke extázisban rohangál a kajamezón. A „forró folyóhoz” igyekszünk, az első tíz percet egy kis csónakon tesszük meg, majd másfél órát gyalogolunk egy esőerdei nyiladékon. Végre elérjük a 95 °C-os gőzölgő vízfolyást is, nem is tudom, mi lehetne ennél indokoltanabb látványosság ebben a kánikulában. Maximum 11 másodperc után mindegyikünket a folyó „hideg” része kezd érdekelni: ide egy ausztrál helikopterpilóta kalauzol el minket, helikopter nélkül sajnos. Megfürdünk a fekete színű vízben, a hatodikos természetismeret-tankönyvből az rémlik, hogy ha él valahol anakonda, akkor az fixen itt. Este juanes, azaz banánlevélben főtt rizses hús, talán a legtipikusabb amazóniai étel.

Bevásárolunk a hajóra: függőágy, kötél, szúnyogháló. Ez már maláriás vidék, legalábbis a helyiek ezt és az ellenkezőjét is erősen állítják. Este összepakolunk, és éjfél körül hurcoljuk be cuccainkat a hajóra, másnap reggel 5-kor indulunk. Azaz indulnánk, de nem, mindenki mást mond, a kapitány azt, hogy talán holnap. Ezernyi ilyen eset után még mindig nem sikerült megszoknom, hogy itt semmit sem szabad elhinni, és senkit nem szabad komolyan venni, szervezési szempontból teljesen élehetetlen ez a földrész. De a napfékelte hangulatos, százával nyüzsögnek a bárkák a rózsaszín reggeli párában.

Baromfi a Paradicsomban

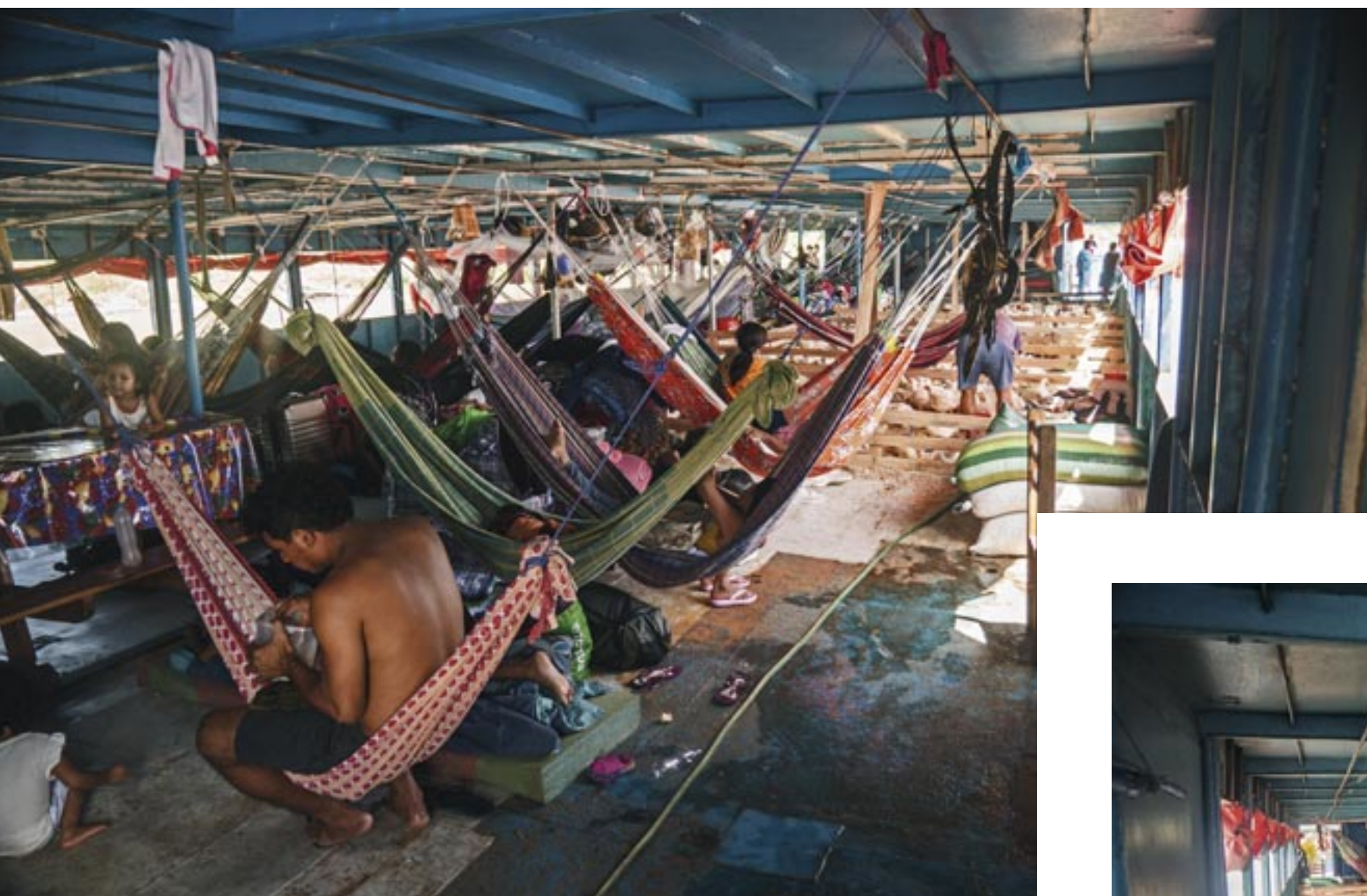
Az Amazonas-medence igazi édenkert, a trópusi klímának köszönhetően az éhenhalás senkit sem fenyeget, mivel a legtöbb haszonnövény egész évben termeszthető – sajnos persze csak az erdővel borított területek kárára

Csirke-horror

Utak híján errefelé mindent hajóval szállítványoznak, így a közel mozgásképtelenre hizlalt húscsirkékre is hosszú vízi utazás vár, mielőtt az amazóniai étlapra kerülnének a krokodil mellé

Ezernyi eset után még mindig nem sikerült megszoknom, hogy itt semmit sem szabad elhinni, és senkit nem szabad komolyan venni, szervezési szempontból teljesen élehetetlen ez a földrész.

All inclusive hajóút – kicsit másképp

Az uszályon töltött egy hét mélyleges betekintést enged az amazóniai népesség életébe és szokásaiba. Bár a hajón leginkább semmittevéssel telnek a napok, aludni mégis nehéz, mert a hajószakács hajnali 4-kor kezdi a munkát, amihez elengedhetetlen a maximum hangerőre tekert perui mulatós és görbe lapátjainak köszönhetően géppuskaszerűen kelepelő ventilátor

A hajó még a helyén, sőt – minő meglepetés – a cuccaink is, csak a choliták (ejtsd: „csolita”, úgy kell elképzelni, mint egy bennszülött konyhásnénit, konyha nélkül) tették közelebb a függőágyaikat, olyannyira, hogy most már nem is leng, izzadt emlők támasztanak két oldalról, de persze a pohár félig teli meg minden, nézzük a jó és puha oldalát a dolognak.

Az éjszaka nyugodt izzadással telik, hajnalban aztán felcsapják a villanyt, és nagy puffanással landol az első láda csirke. A háromszintes bádogteknő aztán lassan úszó baromfiteleppé változik, de egyelőre kellemes meglepetés, hogy a jércék ezreinek hangja nem zavaró, sőt egészen kellemes. Elindultunk. Hihetetlen. Az Ucayali folyón hajóznak, valamivel Iquitos előtt érzük el majd az Amazonast. Légvonalban kb. 550 km, de a folyókanyarok ficánkolásával a valóságban ennek háromszorosa is lehet. A folyó itt nagyjából Duna-szélességű, de Tisza-karakterű.

A hajószakáccsal hamar összehaverkodunk, tőle tudjuk meg, hogy bizony holnap sem indulunk, mert késik az a hétezer csirke, amiből hatezer a középső szinten fog rohagnálni, a maradék pedig a fejüinktől 80 cm-re kialakított karámban kárál majd. Két nap késés, addig sem akarunk a hajón puhulni, ami már most olyan, mint egy légkeverő funkció nélküli sütő, így a helyi strandra tuktukozunk. A víz itt is olyan meleg, hogy ha hidegebb áramlatot érzel, azt hiszed, bevezelt valaki, ugyanakkor határozottan tisztább, persze csak amazonasi értelmezési tartományban, mert egy közepes kiskunlacházai traktormosó-medence azért még mindig átlátszóbb. De a leleményes utazó a legélhetősebb körülményeket is előnyére fordítja, így a balatoni labdázás helyett a „kinél lehet a neonpiros labda 10 centivel a víz alatt” című, csak itt játszható játékkal szórakoztatjuk magunkat, a hasonló módon rejtőző piranhák pedig a kis lábujjaink harapdálásával.

Noé bárkája

A húscsirkék mellett az utasok saját állataikat is felhozzák a fedélzetre, van itt kutya, liba, tengerimalac, kismajom és harci kakas is

A leleményes utazó a legélhetősebb körülményeket is előnyére fordítja, így a balatoni labdázás helyett a „kinél lehet a neonpiros labda 10 centivel a víz alatt” című, csak itt játszható játékkal szórakoztatjuk magunkat...

A vízi élet megejtő rejtelsei

A második reggelen a kapitányék külön grilleznek maguknak, a fél traktorgumiban rakott tűzön most nem a megdöglött csirkék egyike, hanem egy – éjjel machetével agyonvert – krokodil szenesedik. Megkóstoljuk, a kormon kívül különösebb ízt nem érzek, hacsak egy enyhe friss szintetikus árnyalatot nem, ami alighanem a tűz begyújtásához használt nejlonzacskókról olvadt át. Az el nem grillezett szemetet itt (is) a folyóba dobják, gondolkodás nélkül. Összebarátkozom egy perui utassal, a beszélgetéseink során naponta derülnek ki újabb apróságok, például az, hogy hivatalos munkája csak másodlagos üzlet, van egy saját kishajója, amivel a drogsempészeknek szállítja az ellátmányt a dzsungel mélyére. Másnap már azt mondja, nála is van egy kis cucc, harmadnap, hogy az a kevés kb. 12 kg. Estére aztán megjíed, hogy túl sokat beszélt, és azzal gyanúsít, hogy DEA-ügynök vagyok. De jó, megint egy szituáció, amire nem készít fel a magyar oktatási rendszer. Emberünk azonban két mondatnál később már azt ecseteli, hogy ha van kedvem, beszállhatok a narkóbizniszbe, vigyek egy adagot haza Európába, és visszajönne a túra költsége.

A folyami delfinek is megsínylik a szokatlanul meleg vizet, egyelőre azonban vígan vadásznak a kikötött hajó körül a tejeskávés koszos vízben. Megtudjuk, hogy persze a delfinek is rettenetesen veszélyesek, megharapnak és behúznak a vízbe, esetleg megtermékenyítenek. Néhány falusi lány figyelmeztetett, hogy ne fürödjünk, mert ők a delfinektől estek teherbe. Ígérem, ez nem fog előfordulni, vigyázunk.

A hajóút all inclusive, főznek is ránk, reggelire híg zabpehelykását, vacsorára általában banános halászelevet kapunk, de most valami undorító iszapszopogató halból, már a piacon is néztem, hogy na mégis van olyan, amit nem szeretnék kipróbálni. Amíg él, ínycsiklandó, de csak szó szerint. A kifinomult gasztronómiáról tanúskodó receptet is kitaláltuk: forralj vizet, majd dobj bele egy halat és egy banánt. Ennyi.

Predátorból zsákmány

A dzsungel törvénye egyszerű: ami nem esz meg, azt te edd meg! Igaz ez a rovarokra, pókokra, kígyókra és a krokodilokra is, a peruiak reggeli terén nem válogatósak

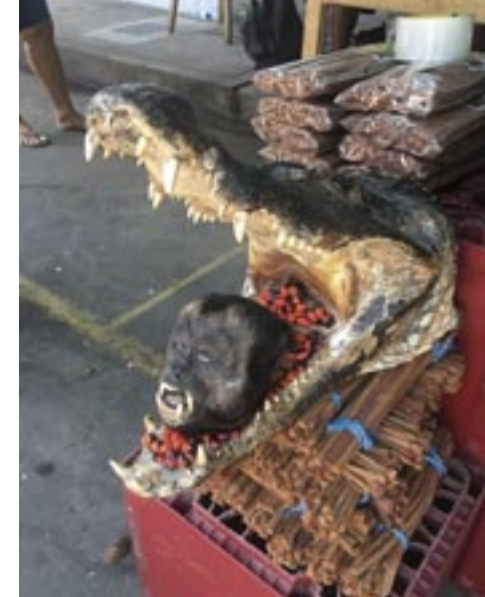
Banános halászlé

A carachama nevű páncélos harcsa még megfőzve is olyan kemény, hogy kopog rajta a kiskanál. A karácsonyi menübe nem ajánlom

Pajor-saslik

A grillezett pálmazsíz lárva (helyi nyelven suri) tipikus amazóniai étel, belseje krémes, íze a kukoricáéra hasonlít

Megtudjuk, hogy a delfinek is veszélyesek, megharapnak és behúznak a vízbe, esetleg megtermékenyítenek. Néhány falusi lány figyelmeztetett, hogy ne fürödjünk, mert ők a delfinektől estek teherbe. Ígérem, ez nem fog előfordulni, vigyázunk.

Rózsafüzér souvenir helyett?

Nem csak trófeának, inkább rituális segédeszköznek, Pachamamának (Földanya) bemutatott áldozati ajándékként árulják az iquitosi vásárban ezeket a kipreparált állatfejeket

Friss krokodilfark kapható!

Akár reneszánsz festménynek is beillene ez az életkép a pucallpai halpiacról

Kifinomult állatlesen

Késő este érünk Iquitosba, reggel aztán kirakodunk végre, és miután rendezzük sorainkat, sikerül kialkudni fél áron egy négynapos dzsungeltúrát. Majomles, lajhárhajsza, piranha-horgászat és éjszakai túrák az erdőben, megtudjuk, hogyan kell tetőt, köpöcsövet és fűszoknyát készíteni pálmalevelekből, melyik fából folyik betadin, és mire való a tetoválás (arra, hogy felismerd a feleséged). Mindenre külön növényük van, ez kerítésnek, az padlónak, amaz pecabotnak. A kenut egy darabból faragják, ahogy az evezőt is, ez utóbbit a palánkgyökérrészből kivágva, majd machetével finomítva. Találunk „sétáló fákat” is, amelyek a fény irányában növesztett újabb és újabb támasztógyökér-lábaikon évente akár 20 métert is tudnak haladni.

Belén piaca elsősorban az itt fellelhető illegálisan döglött állatok miatt híres: majomfej krokodilfejben, anakondafej majomfejben és így tovább mindenféle permutációban, szárított mérges kígyók, tukáncsőr és krokodilkeéz, jaguárbőr pénztárca. Az anakondabőrnek 1000 Ft folyómétere. Aligha hallott itt bárki is természetvédelmi egyezményekről és egyéb felvilágosult fittyfenékről. Ennivaló állatokat is találunk itt bőven, nagy mara, krokodil és szőrös halak, az átható dögszagban keselyűk rohangálnak a húspultok között. Az autentikus idill betetőzéseként Blanka lábához vágunk egy pelenkát.

A szintén hírhedten borzalmas állatkert felé vesszük az irányt, de kellemesen csalódunk, elég helye van az állatoknak, és vidáman játszanak a bedobott PET-palackokkal a rozsdás drótfonat mögött. (A PET-palack azért van bent, hogy természetű legyen a környezet.) Elvileg ezek mind az illegális kereskedelemről megmentett állatok, csak elfelejtették őket visszaadni a természetnek. Végre látunk élő anakondát és jaguárt, az igazi különlegesség azonban a delfinshow: a gondozó unott képpel csapkodja a zavaros zöld vizet egy ronggyal, majd néhány hatalmas labdával. Nyolc perc telik el ezzel, egyelőre delfin nélkül, de érezzük, hogy kétségkívül ez a show legizgalmasabb része. Végül csak feltűnik valami rózsaszín zsírdisznószerű lény a felszínen, a gondozó a fejnek sejtett részéhez vágja a labdát, a labda visszapattan. A tömeg extázisban őrjöng. Végül megjelenik a pénztáros is, megpróbálja, hátha ő jobban ért hozzá, de nem. Zárásként bedob egy mentőmellényt, kedvesen figyelmeztetve minket, hogy az a delfin barátja. Az igazi látványosság csak ezzel kezdődik, ezúttal nem gyerekműsorba való. A dühösen erőlködő rózsaszín dög és a szépséges mentőmellény plátói románca láttán kezdjük elhinni, hogy azok a falusiak a hajóról tényleg így estek teherbe.

Az állatkerti élményre egy piros „sikló” teszi fel a koronát, amire a szürkületben kis híján rálépünk, Matyiék hullőszakértő ismerőse gyorsan azonosítja a fotó alapján: a legveszélyesebb mérges kígyók közül való.

Az állatkerti élményre egy piros „sikló” teszi fel a koronát, amire a szürkületben kis híján rálépünk, Matyiék hullőszakértő ismerőse gyorsan azonosítja a fotó alapján: a legveszélyesebb mérges kígyók közül való.

Organikus építéset

Az esős évszakban akár másfél méter magas víz is boríthatja a part menti erdőket, így minden épület cölöpökön áll. Építőanyagra nem kell költeni, a falu közösen építi az új házakat a közelben kivágott fából, bambuszról és pálmalevelekből

◀ Bizonytalan transzport

Az aszály miatti extrém alacsony vízszint a Napo folyón is megnehezíti a közlekedést. A motorcsónak sebességével száguldó hajó csak világosban halad, hogy könnyebb legyen elkerülni a zátonyra futást vagy a hatalmas úszó fatörzseknek ütközést. Csak remélni tudjuk, hogy mindeközben a spárga a tetőn tartja a bringákat

HEISZIG BENEDEK
NOMÁD UTAZÓ

Irány az ecuadori esőerdő!

5.10-kor kelünk, vár a speedboat, ami elvisz Ecuadorba. Persze, nem ilyen egyszerű. Bringák a tetőre rögzítve egy vékony zsineggel, majd 12 óra hajózás. A hajó leginkább busz szűkösségű és repülőgép drágaságú, de tényleg gyors, 50 km/h-val hasítjuk a Rio Napo szőke hullámain. Kora este kötünk ki San Clotilde-ben, és egy – Rejtő-regényeket idéző – hostelben veszünk ki szobát a rövid éjszakára, a hajó reggel 3.30-kor indul tovább. Meglepően tiszta és tágas étteremben vacsorázunk, fehér vászonterítő és márványpadló, csak a plafon penészvirág-ornamentikája árulja el, hogy még mindig Peruban vagyunk. Na meg persze a kiszolgáló cholita, aki megkérdezi, mit kérünk, miután elmondta, hogy csak sült csirkemell van.

Eseménytelen hajókázás egész nap. Délben kikötünk, hogy megebédeljünk. Esményi táj, lábakon álló takaros házikó, minden fából és pálmaleveleből, de hupililára festve, kies banánliget, lágy dombok, harsogóan zöld fű, parabolaantennán száradó halak.

A következő reggel egy kisebb privát csónakra zsúfoljuk a bringákat, és végre behajózunk Ecuadorba. A határátkelés itt is simán megy, mindenki kedves ezen a kis világvi helyőrségen. Másnap hajnaltól újra lefelé száguldunk a sáros folyón a derengésben. Bekanyarodunk a Yasuni Nemzeti Park névadó folyócskájára.

Arapapagájok (kék-sárga és a klasszik) húznak el felettünk, hoacinok mázskálnak a part menti bokrokon, és végre egy tukán is távcsővégre kerül. Rózsaszín delfinekkal reggelizünk, mi tejeskávét, ők aligha, bár a víz pont úgy néz ki. Miután bevettük magunkat az esőerdőbe, a reggeli után küldünk még néhány, faágban élő hangyát, kellemesen frissítő citromos ízük van. Tapírnyomok, tüskés pókok, tenyérnyi pillangók, kaucsukfa és két felfoghatatlan méretű, 750 éves óriásfa teszi fel a koronát az amazonasi kalandunkra. Na meg persze a levélhordó hangyák, amik 10 cm széles, hatsávú „autópályán” cipelik a zöldet fáradhatatlanul, több száz méteren keresztül. Mindkét irányba.

FOTÓ: VLADIVLAD @SHUTTERSTOCK

KASSA

EGY VÁROS A PORTÁLOK TÜKRÉBEN

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: TAMÁSKA MÁTÉ

Kassán általában élesek a fények. A Hernád völgyén át bezúduló kárpáti szelek nem tűrik a szálló port. Így aztán most meglepve a korai havazástól, szinte egy új, homályosan titokzatos várost látok magam előtt. Hiányoznak a távlatok, a főutcát lezáró dombok, az egymásba kapaszkodó házak messze nyúló sora. De ki is tárul egyszerre minden. Eltűntek az utcai székek, behúzódtak a lármás fogyasztók

Rájövök, hogy ezt a várost én régről ismerem, valamikor a kétezres évek elejéről, amikor Kassa még sokkal szegényebb volt, amikor még boltok sorjáztak sörözők és kávézók helyett. Az öreg házak kapui alatti üzletekben a szocialista világ poros eleganciája élte végnapjait, nagyvonalú polc, pult és vitrin kompozíciók kevés áruval, nyugdíjas éveik előtt járó köpenyes eladókkal. Aki megtehetette, hogy ügyesbajos dolgainak őrlő kilátástalan-

ságát frissen sült sztrapacskával fojtsa le, az persze akkor is vendéglőbe ment. De nem ült ki az utcára, hanem bent foglalt helyet, fehér abrosszal terített asztalnál. Kiváltságosnak érezhette magát, hogy „bent lehet”, hogy most elegánsabb és nyugodtabb, mint pár perccel ezelőtt, amikor még ő is a tömeg tagjaként sodródott az utcán, talán számolgatta lakáshitelének részleteit, amelyek kínosan közelítettek a fizetése mellett szereplő „állandóhoz”.

Fentről a város olyan, mintha megállt volna az idő

Ám bármennyire is szépek a madártávlati képek, életünket gyalogosként éljük. S lent, a portálok előtt sétálva néha többet, de legalábbis mást látunk a múltból, mint a gondosan megkomponált „történeti” perspektívából

egyáltalán nem látszik, enni is csak alig egy tucat helyen lehetett. A későbbi fotókról leolvasható, hogy a rendszerváltás első tíz éve még komótosan telt, a boltok lassan adták fel pozícióikat. Ma már a kb. száz háznyi Fő utca hosszának jó harmadában van valamilyen gasztronómiai kínálat. Ha pedig a szűk kapualjakon belépünk, már senki sem lepődhet meg azon, hogy ott is székek és asztalok kavalkádja fogad. Van olyan házak, amelyekben mást sem csinálnak, csak isznak és esznek. Úgy tűnik, hogy ahol egy kávézó, vendéglő vagy söröző megél, ott mellette is ezzel próbálkoznak. Péntek esténként a Fő utca középső szakasza egy hatalmas szabadtéri kantinná változik. Az autóktól néhány évtizede elhódított sétálóutcán a gyalogosok néhol éppoly szűk járatokba kényszerülnek, mint a benzingözös 20. században.

A „kiülős forradalom”

Azóta Kassa is, akárcsak európai testvérvárosai, kihurcolkodott az utcára. Kávézik, sörözik, fagyaltozik, süteményt eszik, megint sörözik és pizzázik meg „giroszozik”, rántott húst rág, olaszos

makarónit szipkáz. Az alig néhány évtizeddel korábbi város történelemmé lett, beköltözött a levéltárba, fotógyűjtemény formájában. Az 1990-es évek közepén készült felvételeken kiülős hely szinte

FOTÓ: KASSAI LEVÉLTÁR

FOTÓ: WIKIMÉDIA

A dóm mögötti püspöki palota oldalsó épületrészén 1996-ban még kivehető volt a „kvety” (virágbolt) felirat, ami a felújítás után eltűnt, ahogyan a fém portál is, melyet fa váltott fel. De még mindig az „olcsó bevásárlás” dominálta a homlokzatot. A csomagolópapír-hirdetés felirata szerint már csak „két nap van az akcióból”. A 2016-os fotón már elegáns kávézó látható

Európa közterei

Ritkán szoktunk belegendolni, de a közterület nem adottság, hanem történeti fejlődés eredménye. A csodálatos itáliai városok szűk, labirintusszerű utcáit és tereit szabadon bebarangolni a maga korában képtelen vállalkozásnak számított. A kis terek klánok belső udvarai voltak, olyasmi magánterek, mint manapság egy lépcsőház, csak éppen sokkal agresszívebben védelmezve. Az arab világban a mi fogalmaink szerint nem is létezett köztér, csak szűk járatok a befelé tekintő házfalak között. A Kassához hasonló főutca (vagy főtér) az észak-európai városfej-

lődés sajátja. Az egymást szigorúan ellenőrző polgárok közös ügyeik intézésére hozták létre „köztériket”, ahol azután imádkoztak,

A kis terek klánok belső udvarai voltak, olyasmi magánterek, mint manapság egy lépcsőház, csak éppen sokkal agresszívebben védelmezve. Az arab világban a mi fogalmaink szerint nem is létezett köztér, csak szűk járatok a befelé tekintő házfalak között.

kereskedtek, törvényt hoztak és kivégzéseket rendeztek. A középkori kiváltságosok zárt demokráciájában szigorú rendje volt az élet-

nek, egyik ház nem lehetett (sokkal) nagyobb, (sokkal) díszesebb a másikkal. Legalábbis elvileg, mert persze mindig akadt egy-egy rész gazdag ember, aki kilépett a sorból. Kassán ráadásul a török veszély elől a városba húzódó, majd ott tartósan megtelepülő nemesség tudatosan igyekezett különállását fenntartani. A beköltöző nemesség utolsó nagy korszaka a 18. század vége, a 19. század eleje: ekkor születtek meg azok a klasszicista paloták, ahol ma rendszerint könyvtárak, múzeumok és városi hivatalok működnek.

Kétféle zöld

A belváros házai a kommunizmus utolsó évtizedeiben lényegében szociális bérlakásokként üzemeltek. A parkettákat felszedték, volt, ahol a tetőgerendákból kezdtek el tűzifát aprítani. A lakók áttelepítése után üresen maradt udvarok spontán bezöldültek. A házak zömét mára rendbe hozták, de jellemzően faltól falig burkolták az udvarokat. Ezt ellensúlyozandó a szorgalmasabb lakók intenzív balkonláda-kertészkedésbe fogtak

Magányos bérpaloták

Ami utána jött, az már a történeti város felbomlásának a folyamata. A mesterséges intelligencia mondatgenerátorainak egyszerű stílusával élve: „Kassán egy új, modern város született.” Csakhogy jobban megnézve, ez a város nem volt új. Épültek ugyan bérpaloták, de ezek különöc felkiáltójelek maradtak, mint a „Márai-ház” (Kassai Jelzőlogbank háza, építész Jakab Árpád, 1896) vagy az Andrássy-palota (építész Czigler Béla, 1899). Előbbi mindenki ismeri, még a szobák illatát is érzi, aki valaha is olvasott Máraiktól kassai emléksorokat. Ám a Fő utca déli végén álló házat nem érdemes keresni, helyén a nyolcvana-

nas évek óta a „Dargov áruháza” terpeszkedik. Különös, hogy már Márai is múlt időben ír róla, mintha azzal, hogy ő, illetve családja onnan elköltözött, a ház is eltűnt volna. „Nagyon szép, s főként tekintélyes ház volt; az első igazán »modern« ház a városban, nyers, vörös téglából épült homlokzata is, az építész teleragasztotta gipsz-cifraságokkal az ablakok alját, s egyáltalán, beleépített mindent, amit a századvégi építész becsvágya ilyen vadonatúj bérházra ráaggathatott.” (Egy polgár vallomása, 1934).

Az Andrássy-palota nevét sem nehéz megjegyezni, ráadásul ez

még ma is áll. Saroktornya a mögötte álló fehérek templomára mutat, mintha azt igyekezne üzenni, hogy hivalkodása sem hívság, hogy Istennek tetsző a „közért (is) fáradozó” gazdagság. Olyan ez az épület, mint az egész kor, amely történeti ruhákba öltözött, miközben a gyarak épp lebombolták a történelmet. Az Andrássy-palota ablakkeretezéseinek cirádáit egy barokk palota is megirigyelhetné, de lent, a földszinten már szinte kisztílián merkantilistára sikeredett az egymást erőbolto sora, jelezve, hogy még a főúri rend sem térhetett ki a pénzszerzés általános szabályai alól.

Az Andrássy-palota saroktoronyát jótékonyan oldja a „ferencesek módjára”, a „templom végébe” elhelyezett templomtorony

Az itt nyíló kis utcát a régi magyar térképek „Francziskanus” nével illették, pedig a 19. század eleje óta az épületet már a papnevelde használta

FOTÓ: KASSALEVÉLTÁR

FOTÓ: TAMÁSKA MÁTÉ

A Vrátna, régi magyar nevén Galamb utca sarka 1996-ban és manapság

Zöldség-gyümölcs üzlet helyén borszaküzlet, mellette kávézó és az egykori méteráru bolt elegáns utódjaként divatüzlet található. A ház érdekessége, hogy a pincében a Fő utca utolsó könyvesboltja vegetál

FOTÓ: FORTÉPANG 1380. LENCSE ZOLTÁN, 1971

Az első és a második republika találkozása

Az egykori Bata áruház luxusát az állami cipőbolt ásiszó unalma váltotta fel. A bejárat előtt parkoló Škoda 100-ast népautónak szánták, de inkább az akkori felső-közép kiváltsága maradt. Mire a tömeges motorizáció elérte Kassát, a főutcat lekövezték. Az Efect moda (az „e” betű lekopott) sok-sok csillagával a női divat luxusát hirdeti. Persze épp ez a szegmens az, ahol a bevásárlóközponttal a legnehezebb versenyezni

Portálok öreg házak alatt

A kassai polgárok többsége megcsodálta az új palotákat, de kevesen vállalkoztak rá, hogy maguk is hasonlót építsenek. A céhes világ biztonsága még túlságosan benne volt neveltetésükben. Jobban szerettek spórolni, mint kockázatos hiteleket felvenni. De közben őket is elbűvölte Budapest csillogása, a vásárlás korábban csak a vásárnapi idején felizzó szenvedélye. A tulajdonosok hátrébb hurcolkodtak vagy fel az emeletre, az utcai fronton pedig vagy maguk nyitot-

tak üzletet, vagy bérbe adták azt. Valóságos portálépítési láz tört ki. A város pedig – joggal féltve a közterek eddigi rendjét – hamarjában szabályozta a portálok méretét, nehogy a buzgó kereskedelem túl nagy helyet foglaljon el magának. A portálok így is lent 25 cm-rel, fent 40 cm-rel kinyúltak az utcára. Mondhatni semmiség, de ha jó közzgazdászaként akár a mai négyzetméterárakkal besorozzuk, látszik, mégiscsak tekintélyes egyszeri jövedelmet hozott ez a tulajdonos-

nak, nem beszélve a bérleti díjakról. Így aztán, ha valaki az 1910-es években végigsétált a kassai főutcán, azt elbűvölte a „nagyvárosi milió”, a portálokra applikált konzolok, a biedermeier kedvességű virágdíszek sokasága, a bolttulajdonosok büszke nevei, és főként maguk a kirakatok. Talán ugyanúgy elgondolkozott, mint én manapság a sok vendéglő és kávézó láttán, hogy vajon néhány évtizede is, miért nem hiányzott mindez az embereknek?

Ha mai szemmel belelapozunk valamelyik, a századforduló kassai képeslapjait felvonultató albumba, pontosan érzékelhetjük a változást. A korai, az 1860-as, 1870-es évek fotográfiáin a házak komótosan nehézkesek, szinte várszerűen zártak. A kettős szárnyú nagykapu csak erősíti ezt az érzést. Egy ilyen utcán nem lehetett céltalanul lézengeni, báméskodni, hiszen a földszinti ablakok zömmel lakásokra nyíltak, a polgárság féltve őrzött magántereibe, ahol

sápadt fehér bőrű nők zongoráztak és hímeztek, meg persze egyebek is történtek, amihez semmi

A földszinti üzletek a nyilvánosságból éltek, törzsvásárlókból és alkalmi betérőkből, akiket az áttetsző üvegportál szüntelenül invitált egy kis nézelődésre vagy csak egy rövid disputára.

közé nem volt az utcai világnak. A 19. század vége aztán szó szerint felnyitotta a városokat. Nem-

csak a városfalakat tüntette el, de bizonyos értelemben a házak falait is. A földszinti üzletek a nyilvánosságból éltek, törzsvásárlókból és alkalmi betérőkből, akiket az áttetsző üvegportál szüntelenül invitált egy kis nézelődésre vagy csak egy rövid disputára. Én legalábbis így képzelem a régi kereskedőt, aki félig még úriember, pénzről a legtrikább esetben ejt szót, neki a bevétel nem is fontos, csak a kisasszonyt sajnálná, ha ezt a szép kelmét egy másik kisasszony vinné haza.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
TAMÁSKA MÁTÉ

TREND OF M
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Ezen a képen az első republika idején „malter-modern” stílusban kialakított bérház láthatóan küszködik a rendszerváltás negyedik évtizedével

Balján gyerekruha, jobbán minden finomságot áruló „kajálda”, erős gyomrúaknak. A ruhavásárlásra „kényszerített” gyerekeket végül az utcán árult lufi és popcorn is vigasztalhatja – vagy éppen egy „apu-anyu-vedd-meg-nekem-cirkuszra” buzdíthatja

Óvatos modernizmus

A portálokon ritkán lehetett olvasni, mit is árulnak, annál inkább, hogy ki az árus. Miközben a 19. század végi gyári kapitalizmus kegyetlenül monopolizálta az ipari termelést, a kiskereskedelem még jó fél évszázadig céhes keretek között mozgott. A bécsi „szuperkereskedő”, Meisl Gyula boltja Kassán a Fő utcáig sem jutott, be kellett érje a Kossuth utcával. (Persze ez sem akármilyen utca, a dómot köti össze az állomással, sőt a ház sem akármilyen, minden emeletére más ablakot tett a tervező.) Néhány évtized múlva a „cseh világrend” szimbóluma, Josef Baťa áruháza már csupa üveg homlokzatával tükrözte vissza a közép-

kori főtér gót köveit. Itt a vásárlás már futószalagmunka volt, s még ha pedánsan udvarias is volt a kiszolgálás, „Batya” urat nélkülöznie kellett a kassai közönségnek. A modernizmus üveg, fém és grá-

A provincializmust – vagy legalábbis annak látszatát – azonban a kassai polgár éppúgy kerülni igyekezett, mint a metropoliszok lakói.

nit fekete világa azonban Baťa nélkül is helyet kért magának Kassa ódon házai alatt. A városházához benyújtott portálnyitási kérelmek a húszas évek elején még cirádás fafaragásokkal voltak

tele, de már az évtized végére a korszellem a „letisztult” formákért rajongott. A kassaiak, ahogy a századfordulón, úgy a két világháború között is megelégedtek ezzel a „fölszíni korszerűséggel”.

Nem siettek átépíteni főutcai házaikat az immár Prágából diktált divatok szerint, s ha néhányan neki is fogtak, egy meglehetősen nehézkes, „malteres” funkcionalizmus modorában tették azt, saját, kassai építészeteiket megbízva.

A provincializmust – vagy legalábbis annak látszatát – azonban a kassai polgár éppúgy kerülni igyekezett, mint a metropoliszok lakói. A Fő utca déli végén a Trieszti Biztosítótársaság toronyházát növesztett a földből (Alexander

◀ Kellemes őszi nap a Fő utcán, éppen akkor, amikor mindkét oldalon találni napos székeket

Főszezonban 60–70 terasz is működik, egy részük persze az udvarokon. Emelvényt építeni tilos, két terasz között kétféle távolságot kell hagyni, a középületek elé pedig tilos székeket kirakni. Megfordítva: ha a kassai Fő utcán nem látunk székeket, gyaníthatjuk, hogy múzeum, könyvtár vagy éppen hivatal előtt állunk

▶ A rendszerváltás buzgalma idővel minden szocialistának érzett feliratot száműzött

Általában a bolt jellege is változott, de ha mégsem, csak úgy, az új ízlés jegyében. Ez a „papír(bolt)” felirat a vasút felé vezető Kossuth utcában már az ébredő nosztalgia okán maradt meg, még akkor is, ha alatta hotdogos és egy magát papír-játék üzletnek hirdető, de a kirakatban inkább az utóbbi áruira büszke pingvin okán keveseknek jutna eszébe éppen itt keresni A/4-es nyomtatópapírokat

Skutecký, 1937). Vele szemben a korszak egy másik sztárépítész, a Csehországból Kassára települt Rudolf Brebta art deco stílusban szabta át a magyar idők nehézkesen eklektikus törvényszéki palotáját. Ezek a szélről induló modernizációs kísérletek aztán a nyolcvanas években megismétlődtek, két „Domus áruház”-féle ablaktalan dobozzal: a Hernád (Prior) áruház (a cseh építész, Růžena Žertová munkája, 1962) és a Dargov (magyarul Dargó) áruház (szintén cseh építész

munkája, Františka Antla, 1983). S mindenképpen ide kell sorolni a híres Schalkház helyén épült Hotelt is a Fő utca déli részén (amit mindezek után nem meglepő módon ugyancsak egy cseh

A hetvenes-nyolcvanas évek sztárépítészeti magukat büszkén nevezték „neobrutalistának”, lenéző mosollyal illetve mindenkét, aki egy háztól ablakokat, ajtókat és piros tetőt várt volna.

építész, Jiří Drahoš tervezett, igaz, a pozsonyi Ivan Matušik segítségével, 1971). S bár a hotelből remek kilátás nyílik a főutcára, lentől inkább egy brutális felkiáltójelként lehetne értelmezni, hogy innentől kezdve már a buldózeresek voltak a fő városrendezők. A hetvenes-nyolcvanas évek sztárépítészeti magukat büszkén nevezték „neobrutalistának”, lenéző mosollyal illetve mindenkét, aki egy háztól ablakokat, ajtókat és piros tetőt várt volna.

Bármennyire is furcsa, de a leánykori nevén Hernád áruházként születő, majd Prior áruházaként virágzó, később Tescóra keresztelt, ma éppen OD Urban (városi áruház) néven futó épületet a kassaiak nem utálják

A fák, lentről legalábbis, játékonan takarják az épület ablaktalan, fehér krokodilus köpenyét. De ami a legfontosabb, hogy alagsorában működik a Fő utca egyetlen élelmiszerboltja. Márpedig lehet akárhány kávézó, söröző és vendéglő, a városlakók többségét alkotó kispénzűek inkább ide térnek be, ha megéheznek, megszomjaznak

A szocialista Kassa

Leszámítva a széleket, a szocialista évtizedek meglepően kevés kárt tettek a városképben. A szocialista modernizáció, ahogyan a korábbi korszakok is, megelégedett a portálok átalakításával. A hatvanas évek végén sorra nyíltak az állami üzletek. Az addig két-három boltnak otthont adó földszinti zónát igyekeztek összevonni. Így jött létre az a városkép, amely többszörösen is kirakat lett, hiszen közben a lakásokban a legmélyebb szegénység ütött tanyát. Aki tehetett, a frissen felépült lakó-

telepek összkomfortos blokkjaiba költözött. A műemléki hivatal felmérései siralmas állapotokat rögzítettek. Beomlott boltozatok, roskadt tetők, kibontott ablakok, lakhatásra alkalmatlan romos épületrészek. A Fő utcán ebből

A két-három boltnak otthont adó földszinti zónát igyekeztek összevonni. Így jött létre az a városkép, amely többszörösen is kirakat lett, hiszen közben a lakásokban a legmélyebb szegénység ütött tanyát.

a világból csak keveset lehetett érzékelni, legalábbis annak, aki képes volt figyelmét a „csupa szép” felszínre korlátozni. Ezzel együtt, amikor a nyolcvanas években Kassa – utolsóként a patinás szlovákiai városok sorában – végre teljes műemléki védelmet kapott, egyben nagyszabású szanálási tervét is kidolgozták. Ha az akkori elképzelések megvalósulnak, Kassa, mint a szomszédos Eperjes, néhány utcás műemlékvárossá zsugorodott volna.

Újra tavasz – újra terasz

A rendszerváltás, és persze nem utolsósorban a kassai műemléki hivatal végül ad acta tette a városrombolás ötletét. Az elmúlt harminc évben pedig a privatizáció és a visszatérő kapitalizmus negyedszerre is átrajzolta Kassa főutcáját. A Szepsi úton felépült bevásárlóközpont kiszívta a boltokat, helyükre kocsmák, kávézók, utazási irodák, aranyfelvásárlók, „style”-szolgáltatók (főként esküvőszervezők) költöztek. Könyvesbolt csupán egyetlenegy vegetál még, egy sarokház pincéjében, természetesen egy borozó alatt. Itt vásároltam fel én is azokat az utolsó relikviákat, megfakult képes albumokat, amelyeket a hetvenes-nyolcvanas évek propaganda-

gépezete nyomtatott önmaga dicséretére. Bennük több a panel, mint a műemlék, több a vaskohó, mint a katedrális. De akadnak azért érdekes részletek is: állami

Manapság sörözni a kassaiak cseh kocsmákba járnak, kávéból triesztit isznak, süteményt esküvő illatú rózsaszín és piros párnás székeken esznek. Tavasszal kihurcolkodnak az utcákra, rövid életű műanyag kerti bútorok, napernyők és művirágok lepik el a járdát.

borozók, cukrászdák, vasedényüzletek belső terei. A városképnél sokkal gyorsabban változó kereskedelmi élet pillanatképei ezek, a városé, ahogy azt a szüleink ismer-

hették. Az üzletek egy műemlékvárosban sokkal őszintébben, nyersebben fejezik ki a kort, mint maguk a házak. Manapság sörözni a kassaiak cseh kocsmákba járnak, kávéból triesztit isznak, süteményt esküvő illatú rózsaszín és piros párnás székeken esznek. Tavasszal kihurcolkodnak az utcákra, rövid életű műanyag kerti bútorok, napernyők és művirágok lepik el a járdát. Ilyenkor jó behúzódni a régi Csermely-patak helyén kialakított kis vízfolyáshoz, és középről nézni a várost.

A fák csinosan vágott gömbkoronái kitakarják a földszinteket, a tekintet pedig nyugodtan pihenhet az emeleti zóna időtlen szépségén.

A Fő utcán ritka, hogy egy házat ne lehessen felismerni ötven vagy akár száz év távlatából

A 49. szám alatti, 1965-ben átépített homlokzat olyan lett, mint egy hatalmas televízió. 1990 után az utazási iroda bezárt, mára pedig történeti patináját is visszakapta az épület

Az írás kutatási hátterét a SAIA, a szlovák akadémiai információs iroda támogatta.

TAMÁSKA MÁTÉ
ÉPÍTÉSZETSZOCIOLÓGUS, EGYETEMI TANÁR. KÖZEL HÚSZ ÉVE KUTATJA KASSA ÉS KÖRNYÉKÉNEK 20. SZÁZADI VÁLTOZÁSAIT. A TÉMÁBAN MEGJELENT KÖNYVE: „KASSA-VIDÉK TELEPÜLÉSKÉPEI”, 2013

ZÖLDHOMLOKZATOK, ZÖLDTETŐK, ZÖLDÁLLAMPOLGÁROK

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SZIGETI FERENC

Bázelben, a világ „zöldtető-fővárosában” már 30 éve is komoly összeggel támogatta az önkormányzat a lakosság zöldtető-építését. Hollandiában a zöldítés jegyében nemzeti mozgalom indult pár éve a magánkertek burkolatainak felbontása érdekében. A pesti belvárosban pedig a Városliget területéhez mérhető nagyságú zöldfelületet lehetne kialakítani a tűzfalakon. Miért nincs, illetve hogyan lehetne jóval több, biológiailag is sokszínű zöldfelület sűrűn beépített (bel)városainkban?

Az 1970-es évek olajválsága indította el az energetikai szabályozás kérdéskörét az építészetben, s ekkor kezdtek el az építészek tudatosan növényeket használni az épületek környezetében. „Hazánkban a zöldtetők építésének gondolata már az 1990-es években megjelent, de ez csak mára épült be a köztudatba. Hazai szabályozásuk mégis gyerekcipőben jár. A zöldhomlokzatok pedig jóval lassabban terjednek még ma is – köszönhetően részben egy sor tévhitnek” – vetíti fel az általános képet Pataky Rita építész-mérnök, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Széchenyi-díjas mestertanára. Mára a városfejlesztés egyik kulcskérdése lett a zöldinfrastruktúra használata. A sűrűn beépített városokban azonban nem könnyű újabb zöldfelületeket létrehozni, ezért alapvető kérdés (volna) a zöldtetők és zöldfalak használata.

„Hazánkban a zöldtetők építésének gondolata már az 1990-es években megjelent, de ez csak mára épült be a köztudatba. Hazai szabályozásuk mégis gyerekcipőben jár. A zöldhomlokzatok pedig jóval lassabban terjednek még ma is...”

A még jobban változó városi klíma

A városi hőszigetek befolyásolják a légáramlatokat és a csapadékot is, a levegő nem tud kicserélődni. A koncentrált légszennyezés következtében ún. szmogkupola is kialakulhat a városok felett.

A nagy hőtehetetlenségű városi környezet, az ipar és a közlekedés hőterhelése, valamint a sűrű beépítettség miatt a nagyvárosok központjaiban általánosságban 3-5 °C-kal magasabb a levegő hőmérséklete a természetes környezetben mért értékekhez képest. A különbség a zöldfelületekben nemzetközi összehasonlításban is nagyon szegény budapesti belvárosban akár 8-12 °C is lehet, ráadásul a hőtöbblet a

◀ Az Instagramért nyúlunk vagy az ágvágóért?

A szakemberek hangúlyozzák: a megfelelő növény az ép falban nem tesz kárt, viszont kifejezetten sok előnye van

Virágpompa Sienában

Az UNESCO által védett, teljes épségben megmaradt óvárosban még a „fű sem nőhet” a házfalakon. Ellenben a történelmi városfalakon civilek komlót futtatnak sörkésztítés céljából...

város felett is megjelenik, akár több száz méteres magasságig. A városi hőszigetek befolyásolják a légáramlatokat és a csapadékot is, a levegő nem tud kicserélődni. A koncentrált légszennyezés következtében ún. szmogkupola is kialakulhat a városok felett, amelyet Budapesten is megfigyelhetünk.

Nem csekély probléma ez: a levegőszennyezés Európában 2016-ban 412 ezer korai elhalálozásért felelt az Európai Környezetvédelmi Ügynökség adatai szerint.

A hóhullámok közvetlen veszélyt is jelentenek a nagyvárosokban: a francia közegészségügyi hivatal kutatása 30-35 ezer ember halálát hozza összefüggésbe a forró időjárással 2014 és 2022 között. Ráadásul az egyes hatások egymást erősítik. A forró levegő gyors felfelé áramlása erős zivatarképződéssel járhat, amely a sűrűn beépített városi szövetben ismét csak jelentős problémát okozhat. Nem csoda tehát, hogy a 2000-es évek elejétől integrált zöldfelület-fejlesztési programok indultak el Európa nagyvárosaiban.

Minden hely számít...

Itt éppen Koppenhágában, de Európa-szerte rengeteg olyan épületet látni, ahol vagy a hagyományos módon, vagy támszerkezet segítségével futtatnak növényeket a falra

Új szint a városi zöldinfrastruktúrában: a zöldtető

Zöldinfrastruktúrának a természetes, illetve félig természetes, biológiailag aktív (növényzettel és vízzel borított) felületek hálózatos rendszerének összességét nevezzük.

A malmői Eco-city Augustenborg átalakítása 20 éve kezdődött. Ez a viszonylag kicsi, 1800 lakásos, a II. világháborút követően épült városrész leginkább egy négyemeletes panelházakból álló hazai lakónegyedre emlékeztet. Azzal a különbséggel, hogy itt ma 6 km felszíni, nyílt csatorna vezeti el a csapadékot a hat természetes, gyökérszívó tisztítóval rendelkező esővízgyűjtő tóba, ahová még a mosókonyhák (Svédországban a társasházakban sok helyütt nincs mindenkinek külön mosógépe, hanem a közös mosókonyhát használja) szűrkevíze is kivezetésre kerül, mert a lakosok az önkormányzattól kapott környezetbarát tablettát használják. A park vizet tart meg komoly esőzések alkalmával, felújították a városi fák ültetőgödreit, az önkormányzati szolgáltató cég telephelyén pedig 9500 m²-en lehet megvásárolni az egyes gyártók kísérleti zöldtető-megoldásait. „A skandináv népek által évszázadokkal ezelőtt is használt zöldtetők energiatakarékosági és ökológiai hatásait nem lehet eléggé hangsúlyozni” – mondja Helen Johansson, a svéd Green Roof Institute vezetője.

Merthogy a szárazságtűrő lágyszárú növényekből álló zöldtető nem drága, cserébe a csapadékvíz akár 70-80%-át is képes megfogni, évtizedekkel meghosszabbíthatja a tető élettartalmát, és jól szigetel. A megtartott víz jelentős része elpárolog, amely jelentősen hűti a mikroklímát, de az épület szerkezetét is, arról nem is beszélve, hogy csökkenti a nem özönvizekre

Eco-city Augustenborg

Az erősen multikulturális kerületben a szociális jelleg a program fontos eleme volt. Egyértelműen nőtt a városrész elismertsége

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
SZIGETI FERENC ALBERT

TRENDFM N.2
GAZDASÁGI HÍRADÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Cikkünk támogatója a Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

tervezett csatornahálózat terheltségét. Magyarországi vizsgálatok is kimutatták, hogy „amíg egy folyami kavicsal borított tetőn az éves hőingadozás elérte a 100 °C-ot, addig egy 10 cm vastagságú zöldtetőn ez 34-36 °C-ra mérséklődött” – áll a témában megkerülhetetlen Zöldhomlokzatok című kiadványban.

A Zöldtető- és Zöldfal Építők Országos Szövetsége (ZÉOSZ) szerint ma már hazánkban is több millió négyzetméter zöldtető található, a helyzet mégsem jó. Sokkal több ugyanis az intenzív, azaz többszintű növényzetű, cserjéket és fákat is tartalmazó tetőkert, mint például Nyugat-Európában. Ez elsősorban akár még jól is hangzana, de az épületminősítő rendszerekben ezek rosszabb ponttal szerepelnek, elsősorban a hatalmas kiépítési és fenntartási költség miatt. Az extenzív zöldtető sokkal olcsóbb, és ha nem is teljesen önfenntartó, de lényegesen kevesebb ápolási igénye van.

Kísérleti terepen

A világ első, extenzív zöldtetőket bemutató mintakertje egy sor újításnak ad teret. Van, ahol az ültetőközeg például újrahasznosított üvegből készült

Külföldön nagyon sok helyütt támogatják az extenzív zöldtetők építését, nálunk ez még inkább csak a városfejlesztési tervekben szerepel. Jó példa ugyanakkor, hogy Budapest 12. kerületének önkormányzata elsőként tette kötelezővé e zöldtetők létesítését a 40 m²-nél nagyobb, új építésű lapos tetőkön, illetve azok felújításakor.

A hazai zöldtetők „állatorvosi lova” egyébként az Örs vezér tereen található IKEA áruház, ahol annak 2001-es bővítése során jelentős zöldfelületeket szüntettek meg, ezért az áruház vállalta, hogy épít egy intenzív zöldtetőt. Csakhogy az épületet nem erre tervezték, így le kellett bontani a teljes víz- és hőszigetelési rendszert. Ezt követően a szakemberek svájci mintára ún. biodiverz, azaz zömében őshonos növényekből álló, magas biológiai teljesítményű és hosszan virágzó társulást adó rendszert telepítettek az egyébként zárt, nem látogatható, de a környező lakótelepi házakból jól látható tetőre. Aztán megtörtént a csoda: a nem öntözhető tetőn a telepítést követő második évben már 160 növényfajt számoltak meg, ráadásul új, sőt védett fajok is megjelentek időközben. Az élen járó városokban ma már több ezer négyzetméternyi „vadvirágos rétet” telepítenek, sokszor közintézmények tetején.

„Öt centiméter vastag ültetőközeggel már lehet extenzív tetőt létrehozni, de ezeket azért néha locsolni szükséges. Bár a növények tűrőképessége óriási, gondoljunk csak egy sziklagyepre, de azért szemléletformálásra is szükség van, hogy elfogadjuk: egy extenzív zöldtető nem feltétlenül a legszebb arcát mutatja a nyár közepén” – jelzi Rita a dolog komplexitását.

... Aztán megtörtént a csoda: a nem öntözhető tetőn a telepítést követő második évben már 160 növényfajt számoltak meg, ráadásul új, sőt védett fajok is megjelentek időközben.

FOTÓ: FORTEPAN – MAKOVECZ BENJAMIN

A függőleges kert

A francia Patrick Blanc első függőleges kertjének 1998-as megépítése, illetve a híres milánói Bosco Verticale függőleges erdeje áttörést hozott a szintén nem új, de azóta sok helyütt újragondolt zöldfalak használatában is. Ezek lehetnek az épületektől függetlenül kialakított, növényekkel burkolt, jellemzően függőleges jellegű kertépítészeti megoldások vagy zöldhomlokzatok.

Kúszónövényeket még az 1930-as években is széleskörűen használtak az épületeken Magyarországon, de a megfelelő alkalmazásuk esetén tapasztalt, egyértelmű előnyeik ellenére is számos tévhit nehezíti elterjedésüket. Ezek alapvetően abból erednek, hogy a II. világháborút követően a támszerkezetet nem igénylő kúszónövények (vadszőlő, borostyán) elsősorban azokon az épületeken voltak láthatók, amelyek felújítása évtizedekig elmaradt, így a befuttatott házak képe összeforrt a műszakilag leromlott állapottal, a rendszer-váltást követő felújításuk során pedig gyakran eltávolították az egész növényt. Gyakori vélekedés, hogy a kúszónövények károsítják a homlokzatot. Ez egyébként egyes fajok esetében igaz, de főleg akkor, ha a homlokzat már a befuttatás előtt hibás volt, a legtöbb esetben a növényzet éppenhogy védi azt.

A zöldfalak hasonló előnyöket nyújtanak, mint a zöldtetők, de nagy különbség, hogy párologtatásuk révén azok a homlokzattal párhuzamosan fejtik ki hatásukat, nem az épület felett, ez pedig – a klímaberendezésekkel ellentétben – egyaránt segíti a közterek hűtését és a belső terek szellőztetését. Amellett, hogy oxigént termelnek, a zöldfalak visszaverik az épületet érő sugárzás jelentős részét, nyáron védelmet jelentenek a hősséggel szemben, télen fűtési megtakarítást eredményeznek, továbbá védenek a csapadék és az UV-

Volt egyszer egy függőkert

Nem is olyan régen Pest belvárosában jóval több zöldfal pompázott (Mária utca a Csepreghy utca torkolata felé nézve, 1983)

A tévhitek ereje ►

A Hochburg–Luzsénszky–Trauttenberg-kastély főhomlokzata 1895 körül Móron. A kúszónövényekkel befuttatott falak egykor éppenséggel előkelőnek számítottak

Kúszónövényeket még az 1930-as években is széleskörűen használtak az épületeken Magyarországon, de a megfelelő alkalmazásuk esetén tapasztalt, egyértelmű előnyeik ellenére is számos tévhit nehezíti elterjedésüket.

A megosztó borostyán

A vadul burjánzó borostyán heves érzelmeket képes kiváltani, kerítésnek azonban tökéletes, és őszi virágzása a beporzók számára is fontos

Állati veszélyek

Gyakori nézet, hogy a zöldhomlokzatokon nem kívánt állatok is a lakásba jutnak. Egyrészt ennek is nagyobb a füstje, mint a lángja, másrészt a karbantartás és egy szűnyogháló csodákra képes!

FOTÓ: FORTEPAN – BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA / KLÓSZ GYÖRGY FÉNYKÉPEI LEVÉLTÁRI JELZET: U.BFL.XV.19.D.1.11.083

sugárzás öregítő hatásától is. Legnagyobb előnyük mégis az, hogy a sűrűn beépített városrészekben is alkalmazhatók. Nem véletlen, hogy Budapest belvárosában is egyre több lakóház vesz részt a fővárosi, illetve a kerületi önkormányzatok udvarzöldítési pályázatain.

Bécs talán leghíresebb zöldhomlokzata, az önkormányzat hulladékkezelési ügyekkel foglalkozó irodáját beborító, mintegy 17 ezer lágy-szárú növényből álló 850 m²-nyi felület nyári hűtőhatása egyenlő 80 klímaberendezés 8 órás üzemidejével, míg télen 50%-kal csökkenti a hőveszteséget.

A hazai szabályozásban sajnos még fogalom szintjén sem jelenik meg a zöldhomlokzat, egyes önkormányzatok azonban ezt a kérdéskört is szabályozzák már. A kúszónövények alkalmazása így a tévhitek miatt ugyan továbbra is lassan halad, ugyanakkor egyre több helyütt látni ún. függőleges gyökérszónás rendszereket, amelyek beruházási igénye egyébként jóval nagyobb, hiszen állandó tápanyag- és vízellátást igényelnek. Mindenesetre Patrick Blanc, a zöldfalak mestere Párizsban tűzfalakat is beborít alkotásaival, amelynek hatalmas potenciálja van Budapesten is, de fontos kérdés, hogy az kinek készül, hiszen a látványt pont nem az adott ház fogja élvezni...

A város, ahol mégis rengeteg hely van

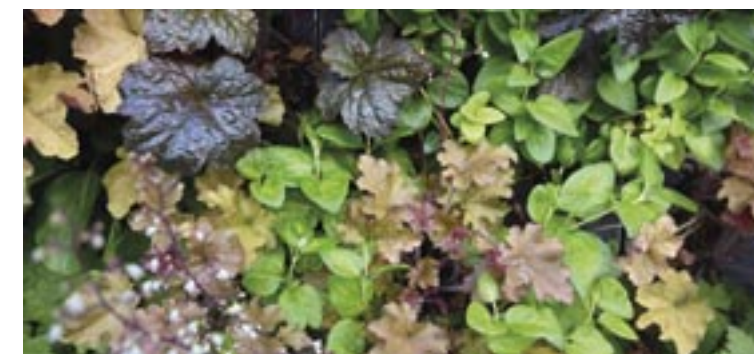
Egy városban a legtöbb zöldfelület jellemzően magántulajdonban van, már csak ezért is kiemelt szempont a szemléletformálás. Ez nehéz terep, hiszen fokozottan jelentkeznek a kulturális berögzöttségek: mit is tartunk szépnek, és mekkora szerepe van ebben a természethez való, meglehetősen sérült kapcsolódásunknak? Hollandiában néhány éve kapott szárnyat a „telegwippen”, azaz a járólapbillentés mozgalma, amelynek keretében eltávolítják a beton és műkö járólapokat a kertekből és a közterületekről. Az egy főre jutó 5,71 m²-nyi zöldtetővel (2019) világrekordernek számító Bazel energiahatékonysági szempontok szerint kezdte támogatni a lakosság zöldtető-építését a 90-es évek közepén. Ennek eredményeként azok annyira elterjedtek, hogy meg is szüntették a pályázati támogatást.

Sok európai város követi a svájci példát. Hamburg az első nagyobb német város, amely stratégiát alkotott a zöldtetők támogatására (a költségek 60%-át állja az állam), Berlinben pedig 100%-ban támogatja a város azt, aki zöldfalat, zöldtetőt és esőkeretet egyben telepít.

Egy városban a legtöbb zöldfelület jellemzően magántulajdonban van, már csak ezért is kiemelt szempont a szemléletformálás. Ez nehéz terep, hiszen fokozottan jelentkeznek a kulturális berögzöttségek...

A Millenáris Széllkapu

Mind a rendhagyó park, mind a modern függőkert tájépítészeti nívódíjat nyert 2021-ben: zezzugos, szokatlan, változatos és nagyon zöld

„Hazánkban régóta próbáljuk elérni, hogy a tetőfelület nagyságának függvényében legyen kötelező az extenzív zöldtető használata, vagy szintén külföldi példák alapján fizessen kevesebb csatornadíjat az, aki zöldtetővel fogja meg a vizet. Ugyanakkor Nyugat-Európában is kihívás a nyomon követés, hiszen ezeket a szerkezeteket életben kell tartani, csak akkor van hatásuk. A szabályozás szükségességét a megváltozott természeti körülmények egyre inkább megkövetelik: Budapest belvárosában ma már előírás záportározó létesítése új ingatlanok esetében – ezt például részben vagy egészben ki lehetne váltani zöldtetővel.”

SZIGETI FERENC ALBERT
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ

D. PARSTON MEGÁLLAPÍTÁSA

Ezúttal is egy bölcséletet rejtett el keresztrejtvényében csíkszeredai olvasónk, Both László. A megfejtést július 10-ig várjuk címünkre: szerkesztoseg@afoldgomb.hu. A helyes megfejtők között 3 db, páros belépőt sorsolunk ki a Szépművészeti Múzeum idei kiállításaira.

1	2		3	4	5	6		7	8	9		10	11	12		13	
14			15					16				17				18	
19		20		21				22			23		24	25			
26			27		28					29			30		31		
	32			33		34			35				36		37		
38		39			40		41	42				43		44			
45	46		47				48			49	50		51		52		
53		54		55				56			57		58			59	
60			61		62			63				64		65			
66			67	68			69			70			71		72		
73																	

Vízszintes: 1. D. Parston megállapítása; első rész. 14. Ulm határai! 15. Kótyagos. 16. Washington a fővárosa. 17. Földistennő. 18. Autonóm terület, röviden. 19. Klubigazolványa van. 21. Kockás mintájú (kelme). 23. A rádium vegyjele. 24. Népies műdal. 26. Pusztuló kazah sóstó. 28. Magyar énekesnő. 29. Manuális. 31. Kerti házikő. 32. Légicég ügyfele. 34. Beőrlő! 35. Szláv eredetű női név. 37. Dúdoló szócska. 39. Tarpa híres szülőte (Tamás). 41. Tollhibát ejt. 43. Említeni sem szabad. 45. Kicsinyítő képző. 47. Szaturáló. 49. Arrafele! 51. Monda, legenda. 53. Azon a helyen. 55. Becézett Gergely. 56. Éter és alkohol gyöke. 58. Finom burnót. 60. Dunántúli vármegye. 62. Móló fele! 63. Tortából vágják. 65. Költői napszak. 66. Antonov jele. 67. Földművelő eszköz. 69. Farmermárka. 70. Szellemi vetélkedő. 72. Ellentétes kötőszó. **73. D. Parston megállapítása; második, befejező rész.**

Függőleges: 1. Kisebb kohó. 2. Hindu erotikus költő. 3. Csak félig! 4. Ingoványos terület. 5. Rangos nemzetközi matematikai díj. 6. Tölközlelék ízesítője. 7. Az őz nősténye. 8. Kettőzve: ritka női név. 9. Bent kiad! 10. Tudományos részterület. 11. A rénium vegyjele. 12. Létezik. 13. Dél-afrikai tartomány. 20. Golden ...; San Francisco híres hídja. 22. Kézrel érintő. 23. Mező, kaszáló. 25. Pajta, istálló. 27. ..., but not least; utoljára, de nem utolsósorban (angol). 29. Keleti küzdősport. 30. München folyója. 33. Mindig a fejét ütik! 35. Nívós kezdet! 36. De, németül. 38. Következmény. 40. Titkon magához vesz. 42. Puskát elsüt. 44. Pihentetett szántóföld. 46. Bacsó Péter filmje. 48. Tollforgató. 50. Osztrák költő (Rainer Maria). 52. Hőn vágyakozó. 54. Átló közepe! 56. Eme. 57. Bolgár pénznem. 59. Tűzbe dob. 61. Athéni sportklub. 63. Só, Lyonban! 64. Alapszámunk. 68. Kecsefej! 69. Citrom kifacsart nedve. 71. Zenei nyitány.

Előző rejtvényünk megfejtése:

A leghosszabb út is az ember lába alatt kezdődik.

A szerencsés nyertesek: **Torma József, Babucs Illés, Fodor Éva.**

Jutalmuk egy-egy páros belépő a Szépművészeti Múzeumba. Gratulálunk!

ALAPÍTVÁ: 1872

HONLAP: WWW.FOLDRAJZITARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZITARSASAG.HU

ELNÖK: DR. LÓCZY DÉNES
ALELNÖKÖK: DR. EGEDY TAMÁS
DR. NEMERKÉNYI ZSOMBOR
FŐTTKÁR: DR. JENEY LÁSZLÓ

SAKOSZTÁLYOK:

BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYMÁSZÓ-SAKOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGESZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKEPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANÁRI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:

BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZÉKESZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYŐR)
KISKUNAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZEP-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (SZÉKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYÍRSÉGI OSZTÁLY (NYÍREGYHÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATHELY)
SZEGEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSÍKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSŐ

**AZ ÚJ SZOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):**
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSŐ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TÓL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

A Földgömb megjelenését támogatta:
Magyar Kultúráért Alapítvány
Petőfi Kulturális Ügynökség

USA: A VADNYUGAT NEMZETI PARKJAI YELLOWSTONE-VÍZESÉS | MONUMENT VALLEY | BRYCE CANYON

2024. AUGUSZTUS 1–14. (1–18.)

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

www.eupolisz.hu

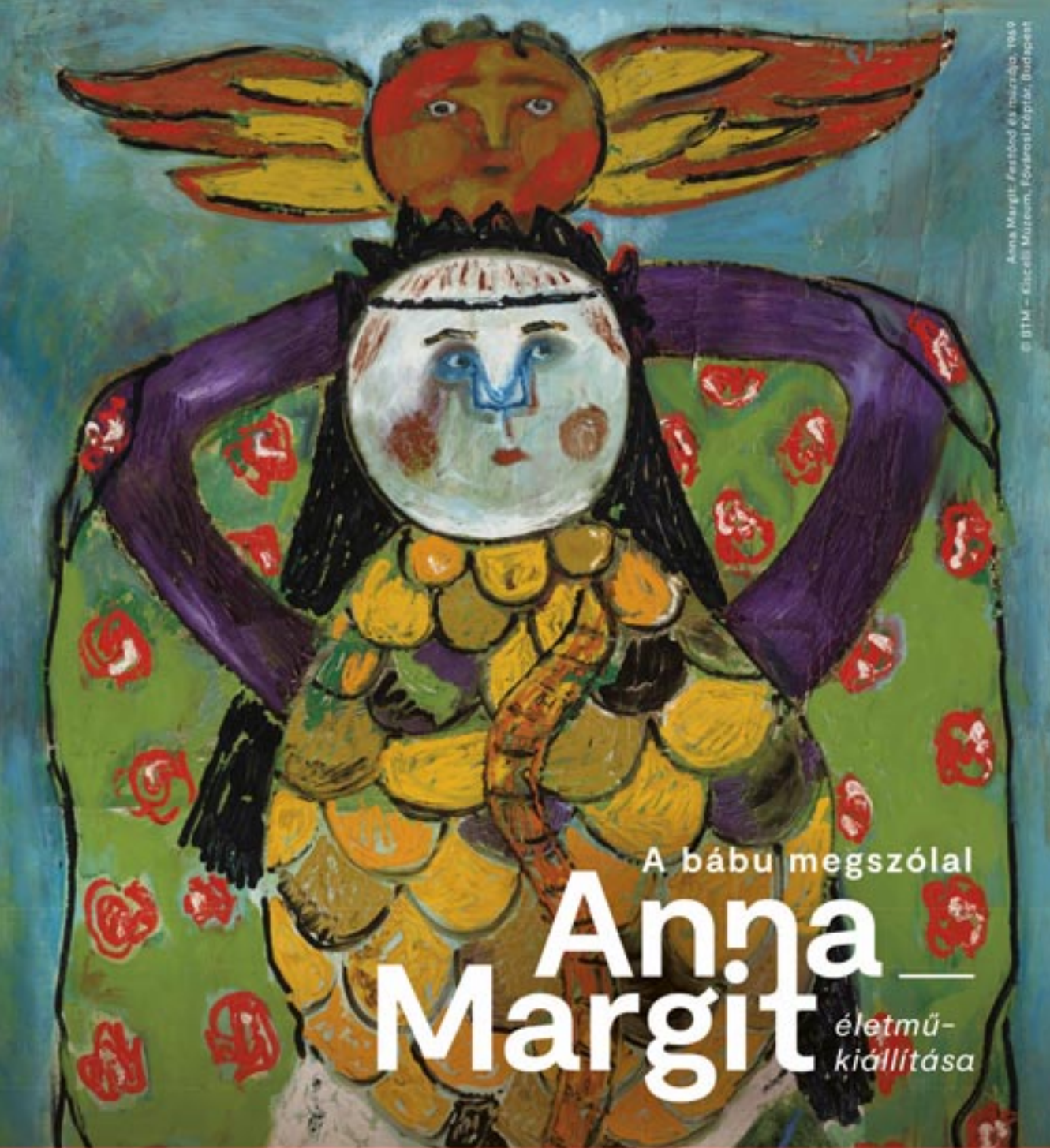
Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1.

+36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463

© 2014 - Anna Margit. Festőművészet és művészet, 1949
© 2014 - Kiscelli Múzeum, Fővárosi Réplác, Budapest

A bábu megszólal

Anna Margit

életmű-kiállítása

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

2024. április 10. – szeptember 1.

Támogató:

Partner:

Együttműködő partner:

Mediatámogatók:

